

Lietuvų totoriai

Nr. 9–10 (109–110)

2007 m. rugsėjis–spalis

ISSN 1822–2072

Ką pasakytų Vytautas Didysis?

AUŠRA ŽVINAKEVIČIŪTĖ

Spalio 12-oji buvo reikšminga diena Alytaus rajone gyvenantiems Lietuvos totoriams. Dvejuose Raižių apylinkėse esančiose senosiose totorių kapinėse malda palaiminti jas paženklinę paminkliniai akmenys. Dabar jie žymės jau šešeris šiame krašte esančias senąsias totorių kapines. Pasak šios prasmingos iniciatyvos kaltininkų alytiškių brolių Motiejaus ir Simo Jakubauskų, netrukus tai bus padaryta ir kitose kapinėse. Iš viso Raižių apylinkėse yra 13 totorių kapinių, iš kurių dvi – veikiančios.

(Nukelta į 2-ą psl.)

Konferencija „610-osios totorių ir karaimų įsikūrimo Lietuvos Didžiojoje kunigaikštystėje metinės“

VU doc. dr. GALINA MIŠKINIENĖ,
TATJANA AKSIONOVA

2007 m. rugsėjo 13–15 d. Vilniaus universitete įvyko tarptautinė mokslinė konferencija „610-osios totorių ir karaimų įsikūrimo Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje metinės“. Konferenciją rengė Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto Kultūrinių bendrijų studijų centras, Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga ir Lietuvos karaimų bendruomenė. Konferenciją parėmė Lietuvos tūkstantmečio minėjimo direkcija prie LR Prezidento kanceliarijos, Lietuvos

Respublikos kultūros ir sporto rėmimo fondas, Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas prie LR Vyriausybės, Vilniaus miesto savivaldybės administracijos Kultūros, švietimo ir sporto departamentas ir Turkijos Respublikos ambasada Lietuvoje. Konferencijoje dalyvavo Baltarusijos, Lietuvos, Lenkijos, Rusijos (Orenburgo srities ir Tatarskano Respublikos), Suomijos, Ukrainos mokslininkai. Darbas vyko dviejose sekcijose: totorių ir karaimų. Buvo išklaustyti 34 pranešimai.

(Nukelta į 3-ią psl.)

Pirmasis Pasaulinis totorių mokslininkų forumas Kazanėje

Rugsėjo 19–21 d. Kazanėje įvyko Pirmasis totorių mokslininkų kongresas. Renginio organizatoriai – Pasaulinio totorių kongreso Vykdomasis komitetas ir Tatarstano Respublikos Mokslų akademija. Pagrindinis forumo tikslas – suvienyti tautinius intelektualius resursus, apsikeisti informacija ir mokslo bei technikos laimėjimais. Pagrindinė užduotis – efektyviai išnaudoti mokslines technines tautiečių galimybes, siekiant aukšto totorių tautos socialinio, ekonominio ir kultūrinio vystymosi lygio. Į šį renginį atvyko daugiau nei 300 Rusijos ir užsienio mokslininkų. Dar apie 200 dalyvių buvo Tatarstano aukštųjų mokyklų mokslininkai. Forumas dirbo dviejose sekcijose: humanitarinių bei tikslųjų ir technikos mokslų. Jame dalyvavo Rumunijos ambasadorius Turkmenijoje T. Džemilis, Rusijos Federacijos užsienio reikalų ministerijos, Maskvos valstybinio tarptautinių santykių instituto Europos ir Europos šalių istorijos katedros profesorius A. Achtamzianas, M. Planko draugijos Astrofizikos instituto direktorius, Rusijos Mokslų Akademijos akademikas R. Siunajevs, Rusijos Mokslų Akade-

mijos Okeanologijos mokslinių tyrimų instituto direktorius A. Nigmatulinas, profesorius, humanitarinių mokslų daktaras, G. Tukajaus centro Uralske vadovas R. Abuziarovas. Pranešimus skaitė mokslininkai iš Rusijos, Kinijos, Kazachstano, JAV.

Lietuvos totorių mokslininkams forumė atstovavo dr. Adas Jakubauskas, dr. Jonas Ridzvanavičius, dr. Galina Miškinienė, filosofijos mokslų kandidatas Galimas Sitdykovas.

(Nukelta į 19-ą psl.)



Prieš forumo posėdį (iš kairės) J. Ridzvanavičius, G. Miškinienė, G. Sitdykovas

Ką pasakytų Vytautas Didysis?

(Atkelta iš 1-o psl.)

Šviesiems, aktyviems Raižių totoriams seniai rūpėjo deramai pagerbti savo tautiečių amžinojo poilsio vietas. Juolab kad kai kurie senkapiai jau seniai užžėlė žole... Gal būtų pamažu išnykę ir iš žmonių atminties.

Prieš dvejus metus Motiejus Jakubauskas, Rozalija Radlinskaitė ir Alytaus apskrities totorių bendruomenės pirmininkas Ipolitas Makulavičius ėmėsi konkrečios veiklos siekdami pažymėti senkapius. Tikėdamiesi gauti paramą iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų, jie parengė projekto paraišką. Deja, entuziastus pasiekė informacija, kad tokiems reikalams lėšų iš struktūrinių fondų neskiriama. Tuomet broliai Motiejus ir Simas nutarė asmeniniu indėliu duoti pradžią tam, kad pagal esamas topografines nuotraukas būtų pastatyti riboženkliai, ženklinantys senųjų kapinių teritoriją. Broliai Jakubauskai tiki, kad paminklinių akmenų pastatymas senosiose kapinėse „padės judėti į priekį“.

Iškilmės rytą prasidėjo pamaldomis Raižių mečeteje. Po jų Alytaus apskrities totorių bendruomenės nariai, iškilmingos ceremonijos svečiai patraukė į Beliaušų senąsias kapines, kuriose yra dar lankomų kapų.

Totorių bendruomenei svarbaus akto liudininkais tapo į Raižius atvykę Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas dr. Adas Jakubauskas, Tautinių mažumų ir išeivijos departamento prie LR Vyriausybės Integracijos programų poskyrio vyresnioji specialistė Nadežda Petrauskienė, Alytaus apskrities viršininkas Eugenijus Palavinskas, jo pavaduotoja Ona Balevičiūtė, Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos Alytaus teritorinio padalinio specialistai, Etninės kultūros globos tarybos prie LR Seimo sekretoriato darbuotojas Arvydas Švirnickas, Raižių totoriai, Butrimonių

ir Punios seniūnai Algirdas Jusas ir Gintautas Laukaitis. Neatvyko tik tikrai laukti Alytaus rajono savivaldybės vadovai...

Dr. A. Jakubauskas priminė Lietuvos totorius mūsų žemėje gyvenant jau per 600 metų, o Raižių apylinkėse tikriausiai ne mažiau kaip 500 metų. Išsamiau pasidomėjus paaiškėjo, kad Lietuvoje yra daug totorių senųjų kapinių, apie kurias jau nebėra jokių žinių arba šios labai menkos – tik vienas kitas senolis dar parodytų, kur anksčiau plytėjo kapinės. Dėkodamas už gražią iniciatyvą Motiejui ir Simui Jakubauskams, A. Jakubauskas sakė: „Tai iš tiesų dvasinis aktas, atspindintis pasiaukojimą savo tautai. Šis darbas labai reikalingas ir reikšmingas. Ačiū jums, gerbiameji, už jūsų didelę širdį.“

Galbūt valstybė ar privatūs asmenys pratęs šią gerą iniciatyvą ir kitose Lietuvos vietovėse. Norėčiau paprašyti savivaldos institucijų atstovų atkreipti dėmesį, kad šalia, Alytaus rajone, gyvena ir totorių bendruomenė – tokie pat Lietuvos piliečiai, mokesčių mokėtojai kaip ir visi kiti. Galbūt Alytaus rajono savivaldybė galėtų pagalvoti, kaip pasirūpinti totorių kapinėmis. Reikėtų paskirti kapinių priežiūretojus, kaip ir priklauso.“

Kultūros paveldo departamento Alytaus teritorinio padalinio vedėjas Vytautas Kolesnikovas sako, jog jam rūpi, kad su derama pagarba būtų žiūrima į įvairių tautų atstovų kapines. Tačiau, paveldosaugininko nuomone, totorių bendruomenė, daug šimtmečių gyvenanti petys į petį su lietuvių tauta, yra viena iš labiausiai nusipelnusių pagarbos, geranoriškesnio požiūrio į jos rūpesčius, lūkesčius, norus. Pasak V. Kolesnikovo, visos Alytaus rajone esančios senosios totorių kapinės saugomos kaip kultūros paveldo objektai ir „šitiems reikalams turėtų būti skiriama gerokai daugiau pinigų. Pavyzdžiui, kultūros paveldui per metus skiriama apie 18 milijonų, o vadinamajai



Motiejus ir Simas Jakubauskai, paminklų pastatymo senosiose totorių kapinėse iniciatoriai

pasaulinei žemdirbių šventei Kaune skirta apie 22 milijonai – kelioms dienoms“.

„Priimkite mūsų atvykimą kaip Lietuvos vykdomosios valdžios vienos iš institucijų pagarbos ženklą jūsų tautos daliai, kuri savo gyvenimą susiejo su mūsų valstybės bendra istorija, kaip pagarba už jūsų bendruomenės aiškia pozicija per visą Lietuvos valstybingumo raidą, kaip pagarba jūsų tradicijoms“, – sakė apskrities viršininkas E. Palavinskas.

Iškilmingoje ceremonijoje dalyvavęs Kauno mečetės imamas Romas Jakubauskas ir vienose, ir kitose kapinėse pakvietė tautiečius pastatytus paminklinius akmenis palaiminti bendra malda, perskaitė ištrauką iš Korano.

I. Makulavičius, priminęs, kad senųjų kapinių teritorijos šienavimo, priežiūros problemos sovietmečiu kaip ir nebūta, dar kartą kreipėsi į vietos valdžios atstovus, kviesdamas nebūti abejingus totorių tautos atminimo vietoms, prisidėti prie bendro tikslo, rasti galimybių deramai tvarkyti senkapių teritoriją, nutiesti kelius prie dar veikiančių kapinių. Ponas Ipolitas turėjo priekaištų ir paveldosaugininkams – kad iki šiol tinkamai nepaženklintos senųjų kapinių teritorijos. Šie tvirtino, jog ši problema jau pradėta spręsti...

I. Makulavičius, dėkodamas visiems, per lietuviams dalyvavusiems iškilmėse, vylėsi – „galbūt šis lietus prabudins, praplaus smegenis, padės suvokti, kad reikia dirbti – visų bendram tikslui“.

Prasmingo renginio dalyviai sušilti, pasivaikinti arbata, kava, nacionaliniu totorių skanėstu – šimtalapiu pyragu – buvo pakviesti į Raižių bendruomenės namus. Čia trumpai, bet, matyt, dalykiškai pabendravę su E. Palavinsku, aktyvūs bendruomenės nariai su apskrities viršininku atsisveikino šypsodamiesi: spalio 15 d. jis jiems paskyręs audienciją, kurios metu tikimasi aptarti ir mėginti spręsti Dzūkijoje gyvenantiems totoriams aktualiausias problemas.

Straipsnis perspausdintas iš laikraščio „Alytaus naujienos“



Konferencija „610-osios totorių ir karaimų įsikūrimo Lietuvos Didžiojoje kunigaikštystėje metinės“

(Atkelta iš 1-o psl.)

Konferencija turėjo ir praktinę dalį: liepos mėnesį Trakuose buvo organizuota karaimų kalbos mokykla. Rugsėjo 15 d. įvyko ekskursija Vilnius-Trakai-Kaunas-Raižiai-Subartonys-Vilnius, kurios metu konferencijos dalyviai Trakuose aplankė karaimų etnokultūrinį buities muziejų, Kauno Vytauto Didžiojo karo muziejų, Alytaus apskrities totorių bendruomenės namus ir mečetę Raižių kaime bei Varėnos rajone, Subartonių kaime, neseniai įkurtą totorių etnokultūrinį buities muziejų. Šios ekskursijos metu jie galėjo susipažinti ne tik su totorių ir karaimų kultūriniu palikimu, bet ir pabendrauti su abiejų bendruomenių nariais. Taip pat konferencijos dalyviai, vykę į šią ekskursiją, turėjo galimybę paragauti totorių ir karaimų tradicinių tautinių patiekalų: totoriškų koldūnų, šimtalapio – Raižiuose bei karaimiškų kibinų ir vestuvinio pyrago – Trakuose.

Akivaizdu, kad LDK totorių palikuonims, gyvenantiems trijose valstybėse (Lietuvoje, Lenkijoje ir Baltarusijoje), o LDK karaimų palikuonims – Lietuvoje, Lenkijoje ir Kryme, aktualu reguliariai rengti tarptautines konferencijas, kuriose būtų pristatomi įvairių sričių specialistų atlikti naujausių mokslinių tyrimų rezultatai.

Konferencijoje buvo aptarta aktualiausia abiem bendruomenėms problema – kultūrinio ir istorinio paveldo išsaugojimas ir pristatymas plačiajai visuomenei. Susidomėjimas šia tema sparčiai auga. Apie totorius ir karaimus rašo ne tik artimiausių kaimyninių – Baltarusijos, Lenkijos, Rusijos, Ukrainos, bet taip pat ir Anglijos, JAV, Suomijos, Švedijos, Šveicarijos šalių tyrinėtojai. Paskutiniu metu į šias mokslininkų gretas įsiliejo istorikai, etnografai ir filologai iš Turkijos. Proginės tarptautinės konferencijos parengimas padėjo apžvelgti ir pristatyti specialistams ir plačiajai visuomenei, kokie tyrimai yra atlikti per paskutinį dešimtmetį Lietuvoje ir kitose anksčiau minėtose valstybėse, kurios tyrinėjimų sritys sulaukia daugiausia dėmesio, o kurios dar turi plačią dirvą naujiems tyrinėjimams.

Konferencijos metu pastebėta, ir tuo galima pasidžiaugti, jog atsirado jaunų mokslininkų, drąsiai pradėjusių tyrinėti sudėtingiausias rankraštinio totorių palikimo problemas, nebijančių gvildinti abiejų bendruomenių, tiek totorių, tiek karaimų, asimiliacijos ir integracijos temas. Tyrinėjami ne tik senieji rankraščiai, bet taip pat katalogizuojami naujai atrasti Lietuvos totorių rankraščiai, surašyti arabų rašmenimis. Žengta lyginamųjų studijų keliu ir diachroninių, ir sinchroninių tyrinėjimų as-



Konferencijos prezidiumas (iš kairės): LTBS pirmininkas dr. Adas Jakubauskas, ambasadorė, karaimų bendruomenės narė doc. dr. Halina Kobeckaitė, Vilniaus Universiteto prorektorius prof. Juozas Vidmantis Vaitkus

pektu. Pristatytuose prof. T. Bairašauskaitės „Totorių ir karaimų bendruomenės XIX a.: demografiniu aspektu“ ir L. Graczyko „Virtuali Orda. Virtualus Džamiatas. Karaimų ir totorių bendruomenės internetinėje erdvėje“ pranešimuose buvo bandoma patyrinėti totorių ir karaimų bendruomenes kartu. S. Eubekirovo ir dr. A. Jakubausko tyrinėjimai atvėrė žymių totorių veikėjų, kaip antai Mustafafo Davidovičiaus ir Olgerdo Kričinskio, nežinomus gyvenimo puslapius.

Neliko nepaliesta nė viena totorių bei karaimų istorinio, kultūrinio ir visuomeninio gyvenimo sritis, pradėdant nuo seniai žinomo Keturiasdešimt totorių kaimo pavadinimo, kuris iš tikrųjų istoriškai galėjo vadintis ir kitaip (prof. H. Jankovskio pranešimas), ir iki karaimų vaikų kūrybos (N. Zajančkovskajos pranešimas).

Itin sėkmingai praėjusi konferencija, apie ką byloja šilti jos dalyvių atsiliepimai, nuteikia jos organizatorius optimistiškai, leidžia galvoti ir apie tolimesnius darbus šioje srityje. Visų pirma, konferen-

cijos organizatoriai tikisi surasti galimybę išleisti praėjusios konferencijos medžiagą. Konferencijos pranešimų pagrindu paruošti moksliniai straipsniai įneštų svarų indėlį į turtingą rytietiškos kultūros klotų kryptingą tyrinėjimą. Juk ne kiekviena šio Europos regiono šalis gali pasigirti tokiu palikimu, tokia kultūrine įvairove, kuri yra Lietuvoje. Tad reiktų visa tai saugoti, puoselėti ir neleisti nugrimzti praecities šešėliuos. Tik kryptingai tyrinėdami, tik viešindami, publikuodami tyrimų medžiagą galime išsaugoti šį Lietuvos paveldą.

Konferencijos dalyvių šilti atsiliepimai apie konferenciją byloja, jog šis renginys buvo vestas ir organizuotas išties sėkmingai. Jų elektroniniu paštu atsiųsti atsiliepimai ar tiesiog išsakyti padėkos žodžiai priverčia tuo patikėti. Štai keletas iš jų: Baltarusijos valstybinio universiteto docentas, filologijos mokslų kandidatas Michail Tarelko (Михаил Тарелко) paskutinę konferencijos dieną, po ekskursijos pasakė, jog ši konferencija buvo labai aukšto lygio, kad nebuvo jokių nesupratimų ar techninių problemų, o tai jam labai patiko. Helsinkio universiteto profesorius Tapani Harviainen savo elektroniniame laiške, kurį atsiuntė organizatoriams po konferencijos, parašė, jog jam liko malonūs prisiminimai apie konferenciją ir visą jos organizuotumą. Adomo Mickevičiaus universiteto Poznanėje doktorantė Mariola Abkowitz taip pat elektroniniame laiške padėkojo „už labai malonų laiką, praleistą Vilniuje“. Labai šiltai apie konferenciją atsiliepė Torūnės Mikalojaus Koperniko universiteto profesorius Czesław Łapicz.

Todėl drąsiai galima teigti, jog konferencija pavyko ir visi dalyviai liko patenkinti ja, dėkojo organizatoriams už galimybę joje dalyvauti.



Konferencijos dalyviai

Lietuvos totorių bendruomenė vakar ir šiandien

Pranešimas, perskaitytas tarptautinėje konferencijoje
„610-osios totorių ir karimų įsikūrimo Lietuvos Didžiojoje kunigaikštystėje metinės“



Dr. ADAS JAKUBAUSKAS

Kiekviena tauta ar bendruomenė, kuriai vadovauja inteligentija, nukreipdama, kuriu keliu tautai eiti, gyvena tol, kol prisimena savo istoriją, laikosi religijos normų. Svarbus ir kalbos faktorius, bet Lietuvos totoriai gimtąją kalbą prarado dar XVII a. antroje pusėje, todėl tautos išlikimui žymiai svarbesnė buvo Islamo religija. Ne mažiau svarbu, kad tautos palikimu domėtusi mokslininkai, supažindintų akademinę bendruomenę su savo tyrinėjimais ir tokiu būdu pristatytų tautą pasauliui.

Be jokios abejonės, didžiausią savo indėlį totoriai įnešė kovodami Žalgirio mūšyje, tarnaudami savo gentinėse vėliavose, o vėliau Priešakinės sargybos daliniuose LDK ir Abiejų Tautų Respublikos kariuomenės sudėtyje, dalyvaudami visuose be išimties karuose iki Abiejų Tautų Respublikos padalijimų. Ketverių metų Seimo laikotarpiu plačiai buvo žinomi generolo Juzefo Bielako, pulkininkų Jokūbo Azulevičiaus, Mustafos Baranovskio, poručiko Aleksandro Achmatovičiaus, pasiaukojamai kovojusių LDK saulėlydžio laikotarpiu ir Kosciuškės sukilimo metu, vardai.

Totoriai dalyvauja ir lemiamose kautynėse ginant Varšuvos Prahą 1794 m. lapkričio 4 d. Šiose kautynėse dalyvavo Priešakinės sargybos antrasis, trečiasis, ketvirtasis ir penktasis pulkai. Dauguma totorių buvo Jokūbo Jasinskio dispozicijoje. Šis pralaimėjimas lėmė Respublikos, o drauge ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės žlugimą.

Totoriai karo istorijai davė ulonų kavaleriją. XVIII a. šis pavadinimas atsirado nuo totoriaus pulkininko Aleksandro Ulano pavardės. Ulonai sutinkami ne tik

Lietuvos ir Lenkijos, bet ir Saksonijos, Napoleono, carinės Rusijos, o vėliau ir kitose kariuomenėse.

Lietuvos totoriai karininkai pasižymėjo aukštomis moralinėmis savybėmis, todėl jiems buvo patikimos dalinių išdininkų, intendantų, karininkų garbės teismų narių bei pirmininkų pareigos. Karo tarnybai jie buvo ruošiami nuo pat vaikystės. Iš mažos totorių bendruomenės, kurios nariai dabar gyvena Lietuvoje, Lenkijoje ir Baltarusijoje, XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje kilo 25 generolai. Žinomiausi iš jų: infanterijos generolas Chalilis (Ipolitas) Januševskis, generolai leitenantai Chalilis Bazarevskis, Aleksandras Tuhan-Mirza Baranovskis, Konstantinas Kričinskis, Suleimanas (Maciejus) Sulkevičius, generolai majorai Antonis-Longinas Baranovskis, Tamerlanas Bielakas, Aleksandras Maliušickis-Ulanas, Samuilas Kričinskis, Aleksandras Romanovičius, Davidas Sulkievičius, Josifas Sulkievičius, Iskanderas Talkovskis ir kiti. Vienas jų – generolas leitenantas Suleimanas (Maciejus) Sulkevičius 1918 m. dalyvavo kuriant Krymo Demokratinę Respubliką ir buvo jos ministras pirmininkas. Tačiau ši valstybė gyvavo tik kiek ilgiau negu septyniasdešimt dienų. Po jos žlugimo S. Sulkievičius prisidėjo prie Azerbaidžano Demokratinės Respublikos kariuomenės kūrimo 1919–1920 m. Deja, 1920 m. buvo suimtas ir sušaudytas.

Tarpukario laikotarpiu ne vienas totorius stėjo į besikuriančios Lietuvos kariuomenę. Paminėtini savanoriai Jonas ir Stasys Chaleckiai, pulkininkas leitenantas Aleksandras Makulavičius, broliai Kalinos – Juozas ir Romualdas – pulkininkas ir pulkininkas leitenantas.

Dauguma Lietuvos totorių jaunimo tarpukario Lietuvoje tarnavo 2-ajame Lietuvos Didžiosios kunigaikštienės Birutės ulonų pulke Alytuje.

Ir šiandien nepamiršta ši graži tradicija – Lietuvos kariuomenėje tarnauja keletas Lietuvos totorių karininkų.

XX a. pradžioje, be karybos, totorių inteligentija pradeda rinktis kitas profesijas: atsiranda totorių gydytojų, advokatų, mokslininkų, valstybės tarnautojų. Tuo tarpu paprasti žmonės tradiciškai vertėsi daržininkyste, odų dirbimu, vėžėjavimu. Šis totorių verslas buvo net monopoliniu viršęs, trukęs iki geležinkelio atsiradimo. Totoriai vėžėjai nuo seno gabendavo krovinius dideliais atstumais – pasiekdavo Krokuvą, Poznanę, net Krymą. Štai ką

apie Naugarduko totorius vežėjus rašo poeto Adomo Mickevičiaus brolis Pranciškus: „Pas visus galima priskaičiuoti 2000 arklių, visuomet paruoštų kinkyti, bet ir tuos dažnai sunku pasamdyti važiuoti, kai ateina laikas kontraktams Dubne, Kijeve, Vilniuje, Minske ir kitur [...]“. Jų arkliai maži, stiprūs, įpratinti bėgti, kad ir tolimiausioje kelių savaičių kelionėje [...] Garsėja sąžiningumu, kiekvienas, kad ir vargingiausias totorius, pasiūstas ar su didele grynųjų pinigų suma, ar su kokiomis vertybėmis, ar svarbiais slaptais popieriais, niekuomet neapvils pasitikėjimo. Nepasitaikydavo, kad totorių teistų už kriminalinį nusikaltimą, piktadarystę“.

Totoriai odminiai nuo seno garsėjo išdirbtų odų kokybe, jų dirbtos odos buvo minkštos ir patvarios. Deja, šis amatas baigia nykėti, tačiau ir šiandien dar yra žmonių, žinančių odininkystės ir kailiadirbystės paslapčių. Todėl ši senąją totoriškąją amatą vertėtų išsaugoti kaip Lietuvos materialiojo paveldo objektą. Ne mažiau garsūs buvo ir totorių daržininkai, parduodavę savo produkciją Kauno, Alytaus ir Vilniaus turguose.

Totorių kultūra sužudo įvairiomis spalvomis tarpukario Vilniuje, kuomet šis miestas tapo pagrindiniu totorių kultūros centru. XX amžiaus pradžioje Sankt Peterburge veikė totorių studentų ratelis, o jo pagrindiniai veikėjai apsigyveno Vilniuje, kai po revoliucijos Rusijoje bandė padėti savo kraujui ar tikejimo broliams įkurti nepriklausomas valstybes Kryme ir Azerbaidžane. Deja, nesėkmingai. Būtent buvusių studentų dėka susikūrė galingas totorių kultūrinio ir religinio atgimimo Sąjūdis, ir iš Vilniaus buvo siunčiami stiprūs totorių bendruomenės atgimimo impulsai į visas totorių bendruomenes. Čia pirmiausiai paminėtini broliai Leonas ir Olgierdas Kryčinskiai, šio judėjimo iniciatoriai. Į atgimstantį kultūrinį ir religinį gyvenimą įsijungė būrys totorių inteligentų: teisininkų, literatų, karininkų, dvarininkų. Leono ir Olgierdo Kryčinskių pastangomis Vilniuje pradėti leisti fundamentalūs ir šiandien savo svarbos nepraradę totorių metraščiai. Pirmasis tomas pasaulį išvydo 1932 m. Tiesa, kiti du išleisti jau ne Vilniuje: antrasis – 1935 m. Zamosciuje, trečiasis – 1938 m. Varšuvoje. Trečiame leidinio tome Stanislavas Kryčinskis spausdina savo garsųjį veikalą „Tatarzy Litewscy. Proba monografii“ („Lietuvos totoriai. Monografijos bandymas“). Buvo parengtas ir ketvirtasis tomas, bet dėl prasidėjusio Antrojo pasaulinio karo nebuvo išleistas.

Vilniuje įkuriamas totorių muziejus, archyvas ir biblioteka, išrenkamas muftis, kuriuo tampa žinomas orientalistas, Berlyno universiteto daktaras Jokūbas Šinkevičius, įkuriami Lenkijos totorių kultūros ir švietimo sąjunga, kurios pirmininku išrenkamas Olgierdas Kryčinskis. Tenka apgailestauti, kad dėl to meto Lenkijos ir Lietuvos įtemptų santykių ryšiai tarp tautiečių, gyvenančių dviejose valstybėse, nebuvo visaverčiai.

Nors Nepriklausomos Lietuvos totorių bendruomenėje ir nebuvo tokių iškilų intelektualų kaip Vilniuje, vietos totorių bendruomenė taip pat išgyveno pakilimą. Pirmiausiai tai pasakytina apie Raižius, tradiciškai vadinamus Lietuvos totorių Meka. Tarpukario Lietuvoje šis ir greta esantys kaimai sudarė labai didelį totorių gyvenamą arealą, siekiantį keletą kvadratinų kilometrų. Čia labai stipriai buvo kultivuojama totorių tradicija. Ilgus dešimtmečius vietos parapijos imamas buvo Adomas Chaleckas, atmintis apie kurį ir šiandien gyva tarp parapijiečių. Kaimą juosia 14 senkapių, o tai byloja apie jo garbų amžių. Raižių mečetėje stovintis numberas (sakykla), 1889 m. išgelbėtas iš sudegusios Bazorų mečetės, yra seniausias musulmoniškojo materialiojo sakraliojo meno paminklas Lietuvoje. Jame totoriaus dailidės ranka išraižyta 1684 metų data. Tai labai brangi relikvija. Prieš karą Raižių apylinkėse gyveno daugiau kaip 120 gyventojų totorių.

Intensyvus totorių gyvenimas vystėsi ir laikinojoje Lietuvos sostinėje Kaune. Dar XX a. pradžioje totoriaus mecenato chadži Aleksandro Iljasevičiaus Kauno totorių bendruomenei dovanotoje žemėje buvo nuspręsta pastatyti mečetę. Ją buvo planuojama atidaryti 1930 metais, minint Vytauto Didžiojo 500-ąsias mirties metines, tačiau dėl lėšų stygiaus mečetė duris atvėrė 1933 metų liepos 15 d., 523-ųjų Žalgirio mūšio metinių dieną. Ji buvo pastatyta pulkininko Chalilio Janušausko ir jo suburto komiteto rūpesčiu. Mečetės statyba vyko trejus metus. Simboliška, kad, įvertinusi totorių nuopelnus Lietuvos valstybei, mečetės statybai pinigų skyrė tautininko Augustino Voldemaro vyriausybė... Imamo (dvasininko) pareigas mečetėje nuo 1937 m. iki 1944 m. atliko Mustafa Chaleckas. Tačiau nepavydėtinas mečetės likimas: pirmą kartą ji buvo uždaryta 1941 metais prieš karo pradžią. Jau tuomet ji buvo išgrobstyta: išdaužti vitražiniai langai, pavogti kilimai, išneštas senovinis rankraštinis Koranas, baldai, nuo minareto nuluptas skulptoriaus P. Rimšos darbo kunigaikščio Vytauto Didžiojo bareljefas. Mečetė veikė karo ir pokario metais. Tačiau 1947 metais vėl buvo uždaryta. Pradžioje jos patalpose įrengta archyvo fondų saugykla, apie 1950 m. ji atiduota mėgėjiškam cirkui. Vėliau mečetėje įrengta skaitykla. Galiausiai, 1986

metais ji buvo perduota M. K. Čiurlionio dailės muziejui, kuris tam tikrą laiką panaudojo ją kaip savo eksponatų saugyklą.

Kauno mečetė bendruomenei buvo grąžinta ir lankytojams duris atvėrė tik 1991 m. liepos 5 d., atkūrus Lietuvos nepriklausomybę.

Kalbant apie žinomas totorių gyvenvietes, negalima nepaminėti Keturiasdešimt totorių kaimo, kuris įdomus tuo, kad iki mūsų dienų yra išlaikęs totorių kaimui išskirtinus bruožus: jame yra daug gatvelių, keliukų, jiems būdingi statūs susikirtimai. Kaimo tyrinėtojo J. Jurginio nuomone, ši gyvenvietė yra unikali Vilniaus krašte. Jo manymu, daugiakelio kaimo forma buvo paveldėta iš stepių. Keturiasdešimt totorių kaimo stovinti mečetė yra viena seniausių Lietuvoje. Įdomus praeities faktas – joje buvo kabinamos totorių pulkų vėliavos. Dar ir šiandien mečetėje galime pamatyti totorių vėliavos, su kuria jie dalyvavo Kosciuškos sukilime, kotą.

Ne mažiau žinomas ir Nemėžio kaimas, esantis šalia Vilniaus. Kaimas garsus tuo, kad greta jo buvo Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto vasaros rezidencija. Kukli šio kaimo mečetė statyta kunigaikščių Kričinskių, kurių šeimos nekropolis yra senojoje kapinių dalyje, lėšomis. Šiose kapinėse palaidota nemažai žymių žmonių, vienas jų – aukščiau paminėtas chadži Aleksandras Iljasevičius, 1913 m. atlikęs kelionę į Meką. Tarp totorių jis garsus tuo, kad didžiąją savo turto dalį skyrė mečetėms, religijos reikalams ir vargšams remti.

Pokaryje dar veikė Vilniaus Lukiškių mečetė. Pastaroji medinė mečetė besiplečiant Vilniui atsidūrė miesto centre. Ji buvo uždaryta, o 1968 m. nugriauta, jos vietoje pastatyti Lietuvos TSR Mokslų Akademijos institutai. Mizaras (kapinės) taip pat buvo sunaikintas.

Tarybinis laikmetis, deja, atnešė visišką bendruomenės sustabarėjimą. Geriausi jos žmonės žuvo karo metu arba bijodami represijų buvo priversti emigruoti. Komandinė-administracinė ir kolūkinė sistema sugriovė per amžius nusistovėjusias bendruomeninio gyvenimo tradicijas. Buvo baiminamasi, kad jeigu sistema išliks dar bent 50 metų, tuomet totorių bendruomenė Lietuvoje išnyks. Dėkui Dievui, taip neatsitiko. Nors nūnai turime neribojamą saviraiškos teisę, tačiau ir šiandien egzistuoja ne mažiau pavojų nutautėti, negu jų buvo anuomet.

Šiandien Lietuvos totorių bendruomenę palietė tie patys faktoriai kaip ir visos Lietuvos visuomenę: nemažai bendruomenės narių išvažiavo ieškoti skalesnės duonos į Airiją, Didžiąją Britaniją, Jungtines Amerikos Valstijas ir abejotina, ar išvykusieji sugrįš į Lietuvą. Statistikos skaičiai kelia nerimą. Pagal 1989 m. surašymą totorių Lietuvoje gyveno 5100, tačiau paskutinis visuotinis gyventojų surašymas, atliktas

2001 m., pateikia kiek niuresnį vaizdą: Lietuvoje gyveno 3225 totorių tautybės žmonės. Kviesčiau bendruomenės lyderius kartu su mokslininkais, išmanančiais Lietuvos totorių problematiką, susėsti prie apskritojo stalo ir padiskutuoti Lietuvos totorių bendruomenės išlikimo klausimais, aptarti Lietuvos totorių bendruomenės vystymosi kelius ir surasti prioritetus artimiausiai ateičiai. Tai galėtų būti kito mūsų susitikimo tema.

Paradoksas: nors tarybiniais metais tautiškas ir religija nebuvo toleruojami, tačiau tais laikais per metines musulmonų šventes vienintelė veikusi Raižių mečetė būdavo sausakimša. Dabar, kuomet niekam netrukdoma laisvai išpažinti religiją, mečetėse žmonių ženkliai sumažėjo.

Praradimus, kuriuos Lietuvos totorių bendruomenė patyrė, galėčiau iliustruoti tokiu pavyzdžiu. Šiandien šalia Vilniaus žinomos dvi totorių gyvenvietės – Keturiasdešimt totorių ir Nemėžio kaimai, o ne taip seniai jų buvo žymiai daugiau: Kozaklarai, Kolnolarai, Merešlėnai, Melekonys, Liudvinavas, Kazbėjai, Afindzėvičiai, Vilniaus Lukiškės. Šiandien šių mano paminėtų kaimų jau nebėra. Ne visi jie buvo gausiai gyvenami, bet jie buvo, juose gyveno totoriai. Toks pat likimas ištuko Vinkšnupių kaimą Vilkaviškio rajone bei Bazorų kaimą Alytaus rajone ir dar keletą kitų. Dabar apie juos byloja tik į žemę susmigę seni kapinių akmenys.

Savo pranešime norėčiau iškelti vieną, mano galva, svarbų klausimą. Mažos istorinės Lietuvos bendruomenės yra pasmerktos vegetacijai ir lėtai asimiliacijai. Mano giliu įsitikinimu, tokias bendruomenes kaip totorių ir karaimų, kurios, čia gyvendamos šimtmečiais, tapo neatšiejama Lietuvos istorijos ir kultūros dalimi, valstybė turėtų paimti savo globon. Čia vertėtų prisiminti prieškarinio Lietuvos Respublikos ir Lenkijos Respublikos gražią patirtį, kuomet iš valstybės išdo buvo skiriamos dotacijos šių bendruomenių religiniam ir kultūriniam gyvenimui palaikyti. Skirtingai nuo Katalikų bažnyčios, kuri turi didelį tikinčiųjų skaičių ir gali pati save išlaikyti, mes esame per maži, kad išsiverstumėme be pastovios valstybės paramos. Kitokiu atveju mums gresia prarasti dvasinę šerdį – religiją, o kartu ir tautinę kultūrą, nes nebus norinčių atsidėti religiniam darbui, kadangi iš jo neįmanoma pragyventi. Tuomet apie faktą, kad Lietuvoje gyveno totoriai, ateinančios kartos sužinos tik iš knygų...

Bet nesinori kalbėti vien tik apie liūdus dalykus. Po penkių tarybinės santvarkos dešimtmečių Lietuvos totorių bendruomenė atsikūrė 1988 m. rugsėjo mėnesį. Tuomet visi buvo pagauti euforijos, saulėse netilpdavo draugėn burtis norintys tautiečiai. Per devyniolika metų nuveikta nemažai: sure-

Lietuvos totorių bendruomenė vakar ir šiandien

(Atkelta iš 5-to psl.)

montuotos sandėliais paverstos mečetės, su burtos organizacijos, vienijančios Lietuvos totorius. Raižiuose vietos bendruomenė, vadovaujama Ipolito Makulavičiaus, pasistatė bendruomenės namus.

Daug darbų dar laukia savo eilės: vis dar neaiškus mečetės atstatymo Vilniaus mieste reikalas, būtina statyti bendruomenės namus Nemėžio ir Keturiasdešimt totorių kaimuose bei kultūros centrą Kaune. Pagarbos nusipelnė pirmieji atkurtos Lietuvos totorių draugijos lyderiai – žurnalistas Mensaidas Bairashevskis bei šviesios atminties Kauno technologijos universiteto docentas, daktaras Romualdas Makaveckas, kurio iniciatyva 1996 m. buvo įkurta Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga, didžiausia Lietuvos totorius jungianti organizacija. Šios organizacijos pirmininku Romualdas Makaveckas išbuvo trejus metus. Kuo gi ypatingi tie metai? Pirmiausiai tuo, kad buvo pasidalinta kompetencija. Pirmininkas visuomeninę darbą pradėjo dirbti su vietinių bendruomenių pirmininkais ir tartis su jais. Buvo organizuojami vietinių bendruomenių susirinkimai, sprendžiami einamieji reikalai, bendraujama su atskirais bendruomenės nariais. Kokie gi tuo laikotarpiu buvo sprendžiami strateginiai klausimai? Jų keletas: pirmiausiai – totorių bendruomenės laikraščio įkūrimas. 1995 m. sausio mėn. pradėtas leisti laikraštis „Lietuvos totoriai“. Šis leidinys bendruomenės narius informuoja apie būsimus ar įvykusius renginius, jame spausdinami aktualūs visai bendruomenei skelbimai. Jis fiksuoja totorių bendruomenės istoriją, rašo apie atskirus žmones. Dar viena laikraštįje keliamų klausimų dalis – tai etnogenezės ir Islamo religijos klausimai. Laikraščio „Lietuvos totoriai“ populiarumą liudija faktas, kad pradžioje į jį rašė tik du – trys žmonės, o dabar rašančiųjų būrys žymiai išsiplėtė. Laikraštis bendruomenės narių yra laukiamas ir mielai skaitomas. Nuo pat pirmojo numerio dvylika metų jam vadovauja dr. Galimas Sitdykovas. Neseniai išleidome šimtąjį laikraščio numerį. Kažkas paskaičiavo, kad sudėjus visus laikraščio „Lietuvos totoriai“ numerius į vieną komplektą, susidarytų per 1000 puslapių A4 formato knyga...

R. Makavecko vadovavimo metais atkurti ryšiai su Lenkijos ir Baltarusijos totoriais. Reali proga užmegzti glaudžius ryšius ne vien tik su tų šalių totorių bendruomenių vadovais, bet ir su jų nariais atsirado tuomet, kai buvo pradėtos rengti mokslinės–praktinės konferencijos su pramogų elementais, pavadintos „Orientais“. Pirmasis toks „Orientas“ buvo organizuotas 1997 metų birželio mėnesį, kuomet Lietuvoje buvo minimos

600-osios totorių ir karaimų įsikūrimo LDK metinės. Iš viso 1997 m. „Oriente“ dalyvavo apie 500 Lietuvos totorių. Trijose šalyse gyvena apie 9 tūkstančiai tautiečių, vadinasi, šventėje dalyvavo kas 18-tas LDK totorius. Iki 2004 m. įvyko trys tokie renginiai.

R. Makavecko iniciatyva 1997 m. buvo įkurta vieninga religinė organizacija. Tuomet, sukvietus regioninių religinių bendruomenių susirinkimą, įkurta Lietuvos musulmonų religinė bendruomenė, po metų – muftiatas.

Labai daug savo laiko ir sugebėjimų bendruomenei atidavė KTU docentas, daktaras Jonas Ridzvanavičius, kuris Lietuvos totorių bendruomenių sąjungai vadovavo 1998–2003 m.

Džiugu yra tai, kad Lietuvos totorių bendruomenėje atgimsta inteligentija, ypač jaunoji. Šiandien turime aštuonis mokslų daktarus, o įgijusių aukštąjį išsilavinimą Lietuvos totorių vidurkis yra panašus kaip ir visoje Lietuvoje ar net šiek tiek aukštesnis. Kone pirmoji atgimusi Lietuvoje tyrinėti Lietuvos totorių istoriją ėmėsi habilituota daktarė, profesorė Tamara Bairashevskaitė. Iš lenkų kalbos ji išvertė jau minėto Stanislovo Kryčinskio veikalą „Lietuvos totoriai“, parašė labai reikšmingą knygą „Lietuvos totoriai XIX amžiuje“ ir daugybę straipsnių minėta tematika. Malonu pažymėti, kad viena iš mūsų bendruomenės vadovių daktarė Galina Miškinienė, tyrinėjanti seniausius Lietuvos totorių rankraščius, laikoma viena geriausių kitabistikos specialistų. Ji išleido metodinę mokymo priemonę „Seniausieji Lietuvos totorių rankraščiai (Grafika. Transliteracija. Vertimas. Tekstų struktūra ir turinys)“ bei kartu su bendraautorėmis – „Lietuvos totorių arabų rašmenimis rašytų rankraščių katalogą“.

Paminėsiu keletą paskutinių reikšmingų bendruomenei įvykių: sukurtas dokumentinis filmas apie Lietuvos totorių bendruomenę „Murzų ainiai Lietuvos žemėje“, kuris Pirmajame musulmoniškojo kino festivalyje Kazanėje 2005 m. laimėjo pagrindinį prizą dokumentinio kino kategorijoje už geriausią scenarijų. Filmą sukūrė žinomas Lietuvos televizijos režisierius Leonidas Glušajevas. Pernai Trakų istorijos muziejuje atidaryta pastovi ekspozicija, skirta Lietuvos totoriams, šiemet pavasarį Kauno Vytauto Didžiojo karo muziejuje atidaryta paroda „Lietuvos totoriai – kariai“, šių metų vasarą Subartonių kaime, šalia Lietuvos literatūros klasiko Vinco Krėvės–Micevičiaus gimtinės, duris atvėrė pirmasis Lietuvos totorių buities muziejus, bendruomenėje vyksta nemažai kultūrinių renginių. Sutvirtėjo pati Bendruomenių sąjunga, kuri dabar jungia Vilniaus, Kauno, Alytaus apskričių, Klaipėdos ir Panevėžio miestų ir Varėnos rajono totorių organizacijas.

Labai esame dėkingi Lietuvos televizi-

jos laidai „Labas“, kuri nuoširdžiai pasakoja apie Lietuvos totorių bendruomenės renginius ir tapo mūsų metraštininke.

Deja, dar yra labai daug pasyvumo žmonėse, kurių reikia nugalėti.

Likimo taip buvo lemta, kad Lietuvos totorių bendruomenė gyvena Lietuvoje, Lenkijoje ir Baltarusijoje. Mes esame vienu šaknų, turime giminaičių visose trijose šalyse, todėl natūralu, kad bandysime įkurti bendrą trijų šalių totorių bendruomenių veiklą koordinuojantį organą. Mums būtina rinktis į bendrus suvažiavimus ir konferencijas, vežti jaunimą į stovyklas. Atsivėrus sienai su Lenkija, totorių tarpusavio bendravimas suaktyvėjo. Tačiau dėl įvesto vizų režimo su Baltarusija kontaktų žymiai sumažėjo.

Paskutiniu metu mes bendradarbiaujame su Pasauliniu Totorių Kongresu Kazanėje bei Krymo totorių Medžlisu. Mes laikomės nuomonės, kad būtina keistis patirtimi ir ją diegti savo krašte.

Be jokios abejonės, šiandieną Lietuvos totorių bendruomenė gyvena kitokiomis sąlygomis negu dar visai neseniai – tarpukario Lietuvoje. Tuomet viskas buvo paprasčiau, archajiškiau. Kaimuose egzistavo stiprios bendruomenės, pagrindiniai autoritetai juose buvo imamai (musulmonų dvasininkai) ar šiaip pamaldūs žmonės, į kurių žodžius buvo įsiklausoma. Žiemomis, laisvu nuo darbo metu, vietos mokytojai hodžos mokė vaikus skaityti Šventąją knygą – Koraną, todėl pradinis religinis išsilavinimas buvo pakankamas. Religijos mokymas paprastai trukdavo keletą žiemų ir jį baigę mokiniai galėjo laisvai atlikti religines apeigas. Totorių bendruomenėse religinis ir pasaulietinis gyvenimas nebuvo griežtai atibotas, kaip, beje, ir kitose negausiose bendruomenėse.

Kitas kelias burti bendruomenę buvo vakaronės, kuriose jaunimas susipažindavo, o tai skatino rasti totoriškas šeimas. Dabar jaunoji karta nelabai paisy senolių tradicijų, globalėjantis pasaulis niveliuoja netgi dideles tautas, nekalbant jau apie mažas. Todėl pirmiausia bendruomenės vadovybės pareiga – skatinti jaunąją kartą burtis kartu. Todėl jau dvejus metus iš eilės, pernai ir šiemet, suorganizuojame jaunimo sąskrydžius prie Melkio ežero Vilniaus rajone. Linkėčiau, kad jie taptų tradiciniais ir gyvuotų daugelį metų.

Atrodo, visai neseniai šventėme totorių ir karaimų įsikūrimo LDK 600-ąsias metines, o nuo to laiko jau prabėgo 10 metų. Išaugo nauja Lietuvos totorių karta. Labai norėtusi tikėti, kad Lietuvos totorių bendruomenė, nors ir veikiama išorės ir vidaus veiksnių, galės išlikti Lietuvos žemėje ir pratęsti gražias tradicijas, kurias puoselėjo ne viena jos protėvių karta.

Летувос Тоторяй

1-й ВСЕМИРНЫЙ ФОРУМ ТАТАРСКИХ УЧЕНЫХ СОСТОЯЛСЯ В КАЗАНИ

19–21 сентября в Казани состоялся 1-й Форум татарских ученых. Устроители – Исполком Всемирного конгресса татар и Академия наук Республики Татарстан поставили целью форума консолидацию национальных интеллектуальных сил, возможность найти организационные формы обмена информацией научно-техническими достижениями. Задача сводится к следующему: эффективно использовать научно-технический потенциал соотечественников для социально-экономического и культурного развития народа. На данное мероприятие в Казань приехало более 300 ученых из России и зарубежья. Всего в дебатах вместе с представителями татарстанской научной общественности приняло участие примерно 500 человек. Работа форума прошла в двух секциях: гуманитарных наук и естественных и технических наук. В форуме приняли участие – посол Румынии в Туркменистане Т.Джемил, профессор кафедры истории стран Европы и Америки Московского Государственного Института Международных Отношений МИД РФ А.Ахтамзян, директор Института астрофизики общества им.М.Планка, академик Российской Академии Наук Р.Сюняев, директор Научно Исследовательского Института океанологии РАН А.Нигматуллин, профессор, доктор педагогических наук, руководитель Центра Г.Тукая в Уральске Р.Абузяров. С докладами выступили ученые из России, Китая, Казахстана, США.

От ученых-татар Литовской Республики в работе форуме приняли участие др. Адам Якубаускас, др. Йонас Ридзванвичюс, др. Галина Мишкинене, к.ф.н. Галим Ситдыков.

Пленарное заседание открыл Председатель Госсовета Татарстана Фарид Мухаметшин, который обратился с приветствием к татарским деятелям науки от имени Президента РТ, Госсовета РТ, Правительства РТ.

«В условиях нарастающей глобализации, стирания национальных и языковых границ ученые несут особую ответственность в сохранении родной культуры, идентичности своего народа», – отметил в начале своего выступления глава татарстанского парламента. По его мнению, символично, что именно в тысячелетней Казани, которая на протяжении многих веков выступает центром духовного притяжения татарского народа, собрались сегодня ученые-татары со всех концов России и зарубежья. «Это еще раз доказывает, что в Татарстане со всей ответственностью относятся к проблеме сохранения самоидентичности нации, родного языка и поддержки национальной культуры», – сказал Фарид Мухаметшин. Он отметил, что наука не имеет национальности. «Тем не менее, именно представители духовной элиты как никто другой знают и помнят культуру своего народа, истоки своей семьи, беспокоятся за судьбу родного языка и этноса в целом. В этой связи инициатива ученых Татарстана видится мне весьма своевременной», – подчеркнул Ф.Мухаметшин.

Председатель Госсовета РТ коротко



Галим Ситдыков и Адам Якубаускас с профессором Казахского университета им. аль-Фараби Марой Губайдуллиной

рассказал об основных достижениях республики за последнее время. «Республика развивается в созидательном режиме», – отметил он.

Говоря об татарской науке, для которой последние 15 лет были полны серьезных испытаний, Фарид Мухаметшин напомнил, что именно для сохранения научного потенциала республики в 1991 году Президентом РТ было принято решение о создании Академии наук Татарстана.

Председатель Госсовета РТ зачитал присутствующим приветствие Президента Республики Татарстан М.Шаймиева в адрес участников I Международного форума татарских

ученых.

С приветственным словом выступил на форуме председатель Исполкома Всемирного конгресса татар Р.З.Закиров: «В настоящее время в жизни татарских общин происходит много позитивных перемен. – Это касается всех слоев национальной сферы – молодежных движений, общественных организаций, религиозных деятелей, бизнесменов».

С докладами на пленарном заседании выступили заместитель министра экономики Алевтина Кудрявцева, поздравившая ученое собрание с состо-

(Перенос на 12 стр.)

Роль татарского языка в современной России и за рубежом

РУСТЕМ ГАЙНЕТДИНОВ

кандидат исторических наук, начальник отдела по работе с зарубежными соотечественниками Исполкома Всемирного конгресса татар

Россия - многонациональное государство, и она богата своим многоязычием, мультикультурностью. Принцип равноправия народов, заложенный в Конституции Российской Федерации и принятой от имени ее многонационального народа, требует уважительного отношения к языковым правам народов. Президентом Российской Федерации 2007 год объявлен Годом русского языка. Целью этой акции, бесспорно, является привлечение широких масс и специалистов к проблемам русского языка, осознанию и сбережению его языковых и культурных традиций. Несомненно, русский язык сегодня требует защиты. Я, как татарин, с 6 лет общавшийся на своей улице преимущественно с русскими сверстниками, учившийся в русской школе и окончивший русский вуз, читавший в год до 250 книг на русском языке, служивший 23 года в структуре, где языком делопроизводства и общения был русский язык, с болью в душе наблюдаю, в какое состояние привела сегодня глобализация этот один из богатейших и красивейших языков на планете.

Однако, следуя озвученной выше логике, следующим шагом российского руководства должно быть объявление 2008 года годом национальных языков России, чтобы и их спасти не только от губительного влияния и засорения, но и вообще, от исчезновения. Но, к сожалению, о таком внимании Российской Федерации к родным языкам народов России в местах компактного их проживания за пределами титульных национально-государственных образований говорить сегодня не приходится.

Мониторинг о реализации 14 статьи Конституции Республики Татарстан и Закона Республики Татарстан «О языках народов Республики Татарстан», предусматривающего «оказание татарскому населению других регионов разнообразной помощи в сохранении и развитии его родного языка, культуры, традиций и обычаев, необходимых для гармоничного духовного развития» осуществляют около 400 татарских национально-культурных организаций, входящих в состав Международного союза общественных объединений «Всемирный конгресс татар». Практически на каждом съезде, собрании, встрече с татарской общественностью в любом регионе страны или в зарубежье обязательно звучат вопросы о сохранении и развитии татарского языка, создании его материальной базы, учебного книгообес-

печения, обеспечения государственных гарантий и условий изучения детьми родного татарского языка и культуры. Этот целим был посвящен и IV Всероссийский съезд учителей татарского языка и работников учреждений образования с этнокультурным компонентом, состоявшийся 27-30 марта 2006 года, и целый ряд научно-практических конференций, проведенных в 2004-2006 годах Исполкомом ВКТ совместно с Министерством образований и науки республики. Исполком Всемирного конгресса татар налаживает тесное сотрудничество с властями регионов, где проживают татары. Систематически проводятся деловые встречи представителей исполнительной и законодательной власти Республики Татарстан и общественных организаций с руководителями властных структур регионов Российской Федерации, на которых обсуждаются вопросы обеспечения конституционных прав татарского населения в области национального образования и культуры, заключаются договора между министерствами, в которых определяются механизмы поддержки национальных общин.

Следует сказать, что такая целенаправленная работа в большинстве случаев приносит положительные плоды. Приведу лишь один пример.

По нашей настойчивости, с целью реализации государственной политики в сфере национального образования в 1990 году в Министерстве образования Удмуртской Республики был создан отдел национального образования и введена специальная штатная единица для работы с татарскими образовательными учреждениями. Государственное внимание к проблеме татарского языка в соседней республике привело к тому, что число школ с изучением татарского языка выросло с 5 в 1990–1991 до 24 в 2005–2006 учебном году. В республике 16 дошкольных образовательных учреждений с татарским этнокультурным компонентом, создана также сеть непрерывного образования. Кадры для образовательных учреждений с татарским этнокультурным компонентом готовятся в Удмуртском государственном университете и в Ижевском педколледже. Здесь открыты специальные татарские отделения. Гордость Удмуртской Республики – татарская гимназия № 6 г.Ижевска. За 8 лет своей работы она прошла нелегкий путь: были здесь проблемы с кадрами, и с материально-техническим оснащением, но благодаря совместным усилиям татарской общественности и государственных образовательных учреждений многие проблемы были решены. Вот уже третий год здесь проводится республиканская конференция учащихся «Языковое образование в полиэтническом регионе». Гимназисты являются постоянными ве-

дущими детской телепередачи на татарском языке «Кунелле кынгырау», внештатными корреспондентами специальной детской страницы газеты «Янарш», что само собой говорит о хорошем показателе творческой одаренности учащихся этой школы. Выпускники гимназии поступают без проблем на этнокультурные специальности татарстанских вузов.

При активной поддержке Исполкома Всемирного конгресса татар за последние годы были открыты татарские гимназии в городе Димитровграде Ульяновской области и в г.Ульяновске. Есть реальные основания открыть такие школы в Челябинске и Екатеринбурге. Совсем недавно у Председателя Исполкома Всемирного конгресса татар Р.З.Закирова состоялись важные встречи с руководством Тюменской области и города Нижневартовска, где самым серьезным образом поставлен вопрос об открытии татарских школ с этих центрах татарского расселения в Западной Сибири. Нужно сказать, что здесь найдено необходимое взаимопонимание местных властей. Мы будем продолжать эту важную работу и в других местах компактного проживания татар.

К сожалению, примеры обратного порядка в некоторых других регионах. Я имею ввиду соседнюю Республику Башкортостан. По данным, которые имеются у нас, после 2000–2001 учебного года в РБ сокращено обучение на татарском языке или переведено обучение на башкирском языке 230 школах. Мы уже давно говорим о том, что изучение татарского языка в Республике Башкортостан превратился в вопрос политический, и сегодня его одним желанием не решишь.

Имеющиеся в распоряжении Исполкома Всемирного конгресса татар цифры показывают, что и в других субъектах Российской Федерации сокращается изучение татарского языка. Особенно острым встал этот вопрос в условиях оптимизации так называемых малокомплектных школ, что, в первую очередь, бьет по статусу национальных школ, и не только татарских. Как сохранить малочисленные национальные школы и классы, если наполняемость таких классов на уровне РФ остается 25 человек, а в сельской местности средняя наполняемость классов 10–12 учащихся? Готового рецепта здесь, пожалуй, на сегодня нет. На наш взгляд, более активно должна вестись координация федеральной и региональной этнокультурной политики в сфере образования. Полномочия по утверждению статуса национальной школы делегируется субъектам Российской Федерации.

(Окончание в след. номере)

Во имя Аллаха Милостивого, Милосердного!

Стремление к жизни праведной – высшая цель и благо для мусульманина

(Окончание, начало в 105–106 ном.)

МУСТАФА ГЕМБИЦКИЙ

Знание – это богатство. О знании есть много хадисов. В одном из них пророк, да будет доволен им Аллах, говорит, что получивший знание должен расходовать его на пути Аллаха. Человек умирает, и вся его земная деятельность прекращается, но если он передал свои знания, то, получивший будет пользоваться ими, а передавшему знания будет засчитываться садака.

В одном из интервью для газеты «Летувос тоторай» я, будучи ещё студентом, получил вопрос от редактора Галима Ситдыкова: «Для чего я учусь?» Я ответил: «Верой и правдой служить своему народу, своим соотечественникам». Пусть читатель не подумает, что я приобретаю знания для богатства, славы или положения в обществе. Мне уже 65 лет и всё выше упомянутое – ненужный багаж, который с собой не заберёшь. Человек нагим приходит на этот свет и нагим уходит. Уносит с собой только духовный багаж, который заработал для души. Порой человек, приобретая материальные ценности, забывает о душе и вспоминает о ней только тогда, когда приходит время покинуть этот мир. Уважаемый читатель, я уже упомянул в начале своей статьи, что меня беспокоит. Давайте вместе совершим путешествие по общинам и ознакомимся с их духовной жизнью.

Начнём с общины г. Вильнюса. Имамом здесь долгие годы был Микас Халяцкас. М. Халяцкас ныне в преклонном возрасте – ему 80 лет, исполнять обязанности имама он не может. В свою очередь Турция командировала своего имама на 4 года в Вильнюс, чтобы помогал мусульманам Литвы. В настоящее время у нас уже четвёртый имам, за что можно выразить благодарность Турецкому правительству. На признательность заслуживают также все бывшие имамы Турции. Благодаря им, в Вильнюсе регулярно проводятся пятничные, праздничные и таравих намазы в священном месяце Рамадан.

Во время богослужения обязанности муэдзина исполняет кто-нибудь из нас или граждан Турции. Хочу заметить, что при муфтияте действует воскресная школа, которая занимается обучением религии и изучением турецкого языка. Хотя школа действует уже много лет, однако, умеющих читать Коран не прибавилось.

В чем же дело? Берусь ответить на

этот вопрос. Из наших татар приходят на пятничный намаз 5–6 человек, в то время как иностранных граждан в 5 раз больше. При создавшемся положении хочу спросить: нужна ли нам мечеть в Вильнюсе, строительство которой является фантазией некоторых лиц? Не лучшее положение и в Каунасской общине. Там положение лучше тем, что есть прекрасная мечеть, которая сейчас ремонтируется. Да поможет Аллах, в этом благодарном деле. Нельзя не отметить стараний имама Ромаса Якубаускаса. Он не только хороший имам, но и прекрасный человек, который взял под своё ведение мечеть в деревне Райжяй Алитусского района. Там практически никого не осталось, один Дзенавичюс преклонного возраста с его слабым здоровьем. В мечети г. Каунаса регулярно проводятся намазы, но наших соотечественников там также мало. На намаз приходят в основном студенты из арабских стран, которые обучаются в вузах Каунаса.

Далее мы отправляемся в деревню Сорок татар, что находится в Вильнюсском районе. Мечеть здесь является историческим памятником. С получением Литвой независимости она была реставрирована. А как же дела религиозные, как духовность?

Если сравнить с положением в других общинах, то положение здесь более или менее терпимо, хотя пятничные намазы не проводятся и ежедневные, таравих намазы в месяц Рамадан не читаются, за исключением начала, половины поста и Кадр ночи в священный месяц Рамадан. Мечеть в деревне Сорок татар находится в ведении муфтия Рамазана Криницкого, помогает ему Люциан Милькаманич, которому тоже за 70 лет.

А теперь мы переместимся ещё ближе к Вильнюсу и посетим посёлок Немежис, где компактно проживают наши соотечественники. Мечеть расположена на территории мизара (кладбища), где находится историческое захоронение татарской интеллигенции того времени: это князья Кричинские и их семьи, видные военнослужащие, генералы, полковники царской армии, о чём свидетельствуют надписи на памятниках. В своей статье я постараюсь охватить период с момента возврата мечети верующим и по сегодняшний день и затронуть вопросы, волнующие не только меня.

К моменту возврата мечети имамом был Ибрагим Вильчинский. Нужно заметить, что это был потомственный имам: его дед и отец были имамами. Он не долго вёл духовную деятель-

ность, так как заболел, был парализован и не мог отправлять духовные потребности своих соотечественников.

Встал вопрос, где искать имама? И тогда председатель общины Адам Якубовский пригласил исполнять обязанности имама Сулеймана Рафаловича из Республики Беларусь. Он приезжал только на годовые праздники, его также вызывали на проведение тех или иных ритуальных услуг. По истечении 2-х или 3-х лет, приезд С. Рафаловича стал невозможным – помехой стали государственные границы.

Опять встал вопрос, где взять имама. Хочу заметить, что в это время на пенсию вышел Микас Халяцкас. Ранее он проживал в Райжяй, а в последствии переселился в г. Вильнюс. Он также потомственный имам, его отец был имамом в деревне Райжяй. Я уже ранее в своей статье упомянул о Микасе Халяцкасе. В Немежисе на посту имама Халяцкас отбыл довольно долго, где-то около 15 лет.

Читатель в праве спросить: какова духовная жизнь в Немежисе? Я вкратце постараюсь обобщить. Обязанности имама пробовал взять на себя Яхья Вильчинский – сын Ибрагима Вильчинского, но из-за слабой подготовки не смог справиться с ними. На выручку пришел муфтий Рамазан Криницкий, который уже в 2006 году после проведения намаза по случаю Ураза байрама в деревне Сорок татар поспешил в Немежис. Так же было и на Курбан байрам. Читатель в праве спросить: а почему же я, окончивший Исламский университет, теолог ислама не могу исполнять обязанности имама?

Я думаю, что Муфтий Рамазан Криницкий даст ответ на этот вопрос и на другие вопросы на страницах нашей газеты. В своей статье я коснулся духовной жизни и обобщил её только в тех пяти общинах, где есть мечети. Думаю, что во всех общинах есть люди, которые неравнодушны к Исламу и они напишут в нашу газету о своих проблемах.

Во имя Аллаха Милостивого, Милосердного!

Хвала Аллаху! Мы воздаём Ему хвалу, просим Его о помощи и прощении и прибегаем к Аллаху от зла наших душ и наших дурных поступков. Кого Аллах выводит на правильный путь, того никто не введёт в заблуждение, а кого он сбивает с него, того никто не поведёт верным путём. Свидетельствую, что нет Бога, кроме Аллаха Единого, у которого нет сотоварища, и свидетельствую, что Мухаммад – Его раб и Его посланник.

Метрические книги немежской мечети 1923–1925

ДАНИЕЛЬ ЧАХОРОВСКИ

Данная работа представляет собой один из источников общественной истории татар Второй Речи Посполитой. Метрические книги мусульманской гмины немежской 1923–1925 годов являются единственными доступными из похожих групп документами межвоенного периода (к части книг нет доступа из-за закона о защите личных данных). Комплект книг всех татарских приходов Литвы, исследование которых позволило бы демографически проанализировать данную группу населения, будет рассекречен до 2014 года. Далее помещаю сводку содержания фонда 1816 ап. 1 из Государственного исторического архива Литвы (Lietuvos Valstybės Istorijos Archyvas) в Вильнюсе:

Ф. 1816 ап. 1 “Мусулмону бяндромянес”:

1 – каунасская мечеть; рождения, бракосочетания, разводы, смерти и присоединения к гмине; года 1915–39; языки – русский, литовский, татарский;

2 – немежская мечеть; рождения, бракосочетания и смерти; года 1923–25; язык – польский;

3 – райжайская мечеть; рождения, бракосочетания и смерти; года 1918–38; язык – литовский;

4 – вильнюсская мечеть; рождения, бракосочетания, разводы и смерти; года 1922–39; язык – польский;

5 – винкшнупайская мечеть; рождения, бракосочетания, разводы и смерти; года 1924–38; язык – литовский.

Интересующие меня книги (немежские метрики) находятся в одной сшитой папке, которая поделена на подкнижки в следующем порядке: I часть о рождённых (год 1923 и год 1924); IV часть об умерших (года 1923–24); II часть о новобрачных (год 1925); I часть о рождённых (год 1925); IV часть об умерших (год 1925). Нумерация подставов в сравнении со списком документов каунасской мечети указывает на недостаток III части о разводах и V части о присоединениях к гмине. Однако, учитывая такое малое количество записей, кажется, что эти разделы остались пустыми и поэтому включены в целое.

Формуляр записи напечатан, помещён в таблицах, согласно следующей схеме, в колоннах (арабские цифры) и подколоннах (буквами). Записи введены на польском языке, однако совершенно безграмотно, в связи с чем я усовершенствовал оригинальный текст:

• рождения: 1) порядковый номер; а) женского пола; б) мужского пола; 2) кто совершил обряд; 3) год, месяц и день; а) рождения; б) совершения обряда; 4)

место рождения; 5) имена и фамилии отца и матери; 6) имя ребёнка; 7) кто и когда сообщил (подпись);

• бракосочетания: 1) порядковый номер; 2) возраст; а) невесты; б) жениха; 3) кто совершил обряд помолвки и *никаха* (бракосочетания); 4) год, месяц и день; 5) место *никаха*; 6) самые важные документы и обязательства супругов; фамилии свидетелей; 7) имена и фамилии родителей супругов; 8) подпись жениха; 9) подпись невесты;

• смерти: 1) порядковый номер; а) женского пола; б) мужского пола; 2) место смерти и захоронения; 3) год, месяц и день смерти; 4) причина смерти; 5) кто и когда сообщил; 6) данные умершего и имена родителей.

В конце каждой части подводится итог, осуществляется контроль книги, проводимый в магистрате города Нова Вилейка. Данный отчёт включает в себя опись количества и качества записей. Чаще всего замечания касаются: неточных записей, недостатка нумерации и подписей, слабого знания грамматики и правописания польского языка. Но, не смотря на это, служащие признали, что метрики соответствуют требованиям. Более того, после последней книги 1924 года находим запись вильнюсского служащего от 1923 года: *Данная метрическая книга состоит из 32 прошнурованных карт*. Даты и указанное количество (при фактических 22 картах, в общем до 1925 года) могут подтвердить недостаток пустых книг при архивизации и несоблюдение хронологии при складывании папок.

В книгах содержится 11 записей о рождениях, 9 о браках и 5 о похоронах. Все, кроме последней, ведутся одним подчерком, кажется, что самим имамом Вильчынским (последняя им подписана). Далее помещаю выписку из метрик, которая для облегчения чтения представлена согласно очередным пунктам указанных выше схем. Написание осовременено. Знак: “-” обозначает недостаток какой-либо записи в рубрике. Скобки “{}” обозначают, что этот текст перечёркнут, а квадратные скобки “[]” – фрагмент, который невозможно прочесть из-за повреждения книги или текст просто невозможно прочитать. Подчёркнутые места обозначают дописанный карандашом текст (остальная часть написана чернилами). Скорее всего, таким образом, имам пометил правильную запись вместо ошибочной.

Рождения:

1. 1); а) пор. номер 1; б) -; 2) религиозный обряд исполнил имам немежской мусульманской приходской мечети

Юзеф Вильчынски; 3); а) 10 мая 1923; б) 20 мая; 4) околица Немеж; 5) Якуб сын Стефана Якубовского, Альмира дочь Бронислава Якубовского; 6) Хелена; 7) отец;

2. 1); а) пор. номер 2; б) -; 2) см. выше; 3); а) 11 мая 1923; б) 30 мая; 4) околица Немеж; 5) Якуб сын Стефана Щасновича, Розалия дочь Стефана Вильчынского; 6) Мария; 7) отец Щаснович;

3. 1); а) пор. номер 3; б) -; 2) см. выше; 3); а) {20} 8 августа; б) {1} 28 августа {сентября}; 4) {в г. Вильне, ул. Вонвозна дом 6} по. Г. Даниловичи виленской земли; 5) граждане Азуль сын Адама Майшутовича, Амилия дочь Юзефа Вильчынского; 6) Хелена; 7) отец Майшутович;

4. 1); а) -; б) пор. номер 4; 2) см. выше; 3); а) 20 августа 1923; б) 1 сентября; 4) г. Вильно, ул. Вонвозна дом 6; 5) граждане Мацей сын Ромуальда Сельмовича, Зофия из семьи Макулапичей; 6) Леон; 7) отец Сельмович;

5. 1); а) -; б) пор. номер 5; 2) см. выше; 3); а) 6 ноября июля 1923; б) 20 ноября июля; 4) г. Кукойни; 5) граждане Александр сын Адама Майшутовича, Зофия дочь Стефана Генбицкого; 6) Адам; 7) отец Майшутович;

6. 1); а) пор. номер 1; б) -; 2) религиозный обряд исполнил имам немежской мусульманской приходской мечети Юзеф Вильчынски; 3); а) 2 января 1924; б) 7 января; 4) г. Нова Вилейка; 5) Стефан сын Хасеня Генбицкого, Эльжбета дочь Селима Александровича; 6) Эльмира; 7) отец Стефан Генбицкий;

7. 1); а) -; б) пор. номер 2; 2) религиозный обряд исполнил имам немежской мусульманской приходской мечети Юзеф Вильчынски; 3); а) 1 августа 1924; б) 9 августа; 4) деревня Мекуны; 5) Абрахам сын Александра Якубовского, Халима дочь Стефана Генбицкого; 6) Стефан; 7) отец Абрахам Якубовски;

8. 1); а) -; б) пор. номер 3; 2) см. выше; 3); а) {14 ноября} 2 сентября 1924; б) {21 ноября} 11 сентября; 4) г. Грудек вилейского повета; 5) Ян сын Стефана Вильчынского, Зофия дочь Стефана Милкамановича; 6) Стефан; 7) Якуб Щаснович;

9. 1); а) -; б) пор. номер 4; 2) см. выше; 3); а) 14 ноября 1924; б) 21 ноября; 4) околица Немеж; 5) Мацей Канарски, Мария дочь Александра Шахидевича; 6) Якуб; 7) отец Мацей Канарски;

10. 1); а) пор. номер 5; б) -; 2) религиозный обряд исполнил имам немежской мусульманской приходской мечети Юзеф Вильчынски; 3); а) 20 ноября 1924; б) 28 ноября; 4) околица Немеж; 5) Ромуальд сын Александра Шахидевича;

вича, Эльжбета дочь Яна Кейжевского; 6) Эва; 7) Ромуальд Кейжевски;

11. 1) а) -; б) пор. номер 1; 2) религиозный обряд исполнил имам немецкой мусульманской приходской мечети Юзеф Вильчынски; 3) а) 2 октября 1925; б) 15 октября; 4) околица Некеж; 5) Якуб Шенснович, Розалия из дома Вильчынска; 6) Ян; 7) отец Я. Шенснович.

Новобрачные:

1. 1) пор. номер 1; 2) а) 18; б) 20; 3) помолвил Якуб Щаснович, обряд бракосочетания исполнил имам немецкой мусульманской приходской мечети Юзеф Вильчынски; 4) 18 мая 1923; 5) г. Грудек, вилейский повет, грудская гмина; 6) никяху Ян Вильчынски обязан заплатить своей жене Зофии 50 российских рублей золотом; свидетели: Якуб Щаснович и Адам Вильчынски; 7) Стефан Вильчынски и Стефан Милькаманович; 8) Ян сын Стефана Вильчынского; 9) Зофия дочь Стефана Милькамановича;

2. 1) пор. номер 2; 2) а) 34; б) 37; 3) помолвил Ромуальд Крыницки, обряд бракосочетания исполнил имам немецкой мусульманской приходской мечети Юзеф Вильчынски; 4) 30 августа 1923; 5) околица Сандыковщина, лидский повет, василишская гмина; 6) никяху Мацей Вильчынски обязан заплатить своей жене Эльжбете часть хозяйства; свидетели: Ромуальд Крыницки и Самуэль Крыницки; 7) Ян Вильчынски и Аладин Крыницки; 8) Мацей Вильчынски; 9) Эльжбета Крыницка;

3. 1) пор. номер 3; 2) а) 28; б) 36; 3) помолвил Самуэль Крыницки, обряд бракосочетания исполнил имам немецкой мусульманской приходской мечети Юзеф Вильчынски; 4) 28 октября 1923; 5) околица Сандыковщина, лидский повет, василишская гмина; 6) никяху Самуэль Вильчынски обязан заплатить своей жене Анне 100 российских рублей золотом; свидетели: Самуэль Крыницки и Ромуальд Крыницки; 7) Ян Вильчынски и Василь Губоров; 8) Самуэль Вильчынски; 9) Анна Губорова;

4. 1) пор. номер 4; 2) а) 33; б) 20; 3) помолвил Рамазан Крыницки, обряд бракосочетания исполнил имам немецкой мусульманской приходской мечети Юзеф Вильчынски; 4) 30 августа 1923; 5) околица Сандыковщина, лидский повет, василишская гмина; 6) никяху Александр Крыницки обязан заплатить своей жене Эльжбете всем своим имуществом; свидетели: Рамазан Крыницки и Самуэль Крыницки; 7) Аладин Крыницки и Ян Вильчынски; 8) Александр Крыницки; 9) Эльжбета Вильчынска;

5. 1) пор. номер 5; 2) а) 24; б) 23; 3) помолвил Стефан Гембицки, обряд бракосочетания исполнил имам немецкой мусульманской приходской мечети

Юзеф Вильчынски; 4) 2 ноября 1923; 5) г. Мицкуны, виленьская земля, мицкунская гмина; 6) никяху Бронислав Якубовски обязан заплатить своей жене Халине 100 российских рублей золотом; свидетели: Бронислав Александрович и Стефан Генбицки; 7) Александр Якубовски и Стефан Генбицки; 8) Бронислав Якубовски; 9) Халёна Генбицка;

6. 1) пор. номер 1; 2) а) 25; б) 35; 3) помолвил Якуб Щаснович, обряд бракосочетания исполнил имам немецкой мусульманской приходской мечети Юзеф Вильчынски; 4) 15 мая 1924; 5) околица Некеж, рудоминская гмина; 6) никяху в случае разлуки обязан заплатить своей жене Эльжбете 500 российских рублей золотом; свидетели: Бронислав Александрович и Якуб Щаснович; 7) Стефан Канарски и Юзеф Вильчынски; 8) Даниель Канарски безграмотный; 9) Эльжбета Вильчынска безграмотная;

7. 1) пор. номер 2; 2) а) 22; б) 32; 3) помолвил Давид Канарски, обряд бракосочетания исполнил имам немецкой мусульманской приходской мечети Юзеф Вильчынски; 4) 20 мая 1924; 5) околица Некеж, рудоминская гмина; 6) никяху в случае разлуки обязан заплатить своей жене 200 польских злотых; свидетели: Адам Учынски и Давид Канарски; 7) Хасень Генбицки и Селим Александрович; 8) Стефан Генбицки; 9) Эльжбета Александрович;

8. 1) пор. номер 3; 2) а) 19; б) 23; 3) помолвил Ромуальд Шахидевич, обряд бракосочетания исполнил имам немецкой мусульманской приходской мечети Юзеф Вильчынски; 4) 30 августа 1924; 5) околица Афиндзевиче, рудоминская гмина; 6) никяху в случае разлуки обязан заплатить своей жене 100 польских злотых; свидетели: Мацей Канарски и Ромуальд Шахидевич; 7) Ян Щуцки и Александр Мэлах; 8) Александр Щуцки; 9) Эльмерия Мэлах;

9. 1) пор. номер 1; 2) а) 26; б) 29; 3) обряд бракосочетания исполнил имам немецкой мусульманской приходской мечети Юзеф Вильчынски; 4) 31 августа 1925; 5) Некеж; 6) документ личности выдан Прав. Ком. Г. Вильна от дня 13 марта 1924, нор. 3829/39993 на имя Стефана Маковецкого; копия метрической книги [...] еврейского Рим.-кат. Костёла от дня 21 мая 1899 года о крестинах Марии Жебровской; свидетели: Сулейман Бохданович, Зенон Крычынски и Эдвард Ргульски; 7) Мацей и Эльжбета из дома Юшинска, Станислав и Людвика из дома Це[...]ер; 8) Стефан Маковецки; 9) Мария Жебровска.

Захоронения:

1. 1) а) пор. номер 1; б) -; 2) г. Вильно, госпиталь св. Якуба, захоронена на немецком мусульманском кладбище; обряд исполнил имам немецкой му-

сульманской приходской мечети Юзеф Вильчынски; 3) 13 марта 1923; 4) задушена извозчиками; 5) мусульманка Эльмира Якубовска дня 11 марта; 6) мусульманка, вдова Марья Роткевичова из дома Щуцка;

2. 1) а) -; б) пор. номер 2; 2) г. Вильно, 4 ок. полиции, Солтанишки, ул. Шишкинская дом 10, кв. 5, захоронен на немецком мусульманском кладбище; обряд 7 января исполнил имам немецкой мусульманской приходской мечети Юзеф Вильчынски; 3) 5 января 1924; 4) -; 5) дочь Барановска; 6) полковник в отставке Абрахам сын Юзефа и Эльжбеты Талковский, после себя оставил двоих дочерей: Марию по мужу Романович и Зофию по мужу Туган Мирза Барановска, после себя оставил 15 десятин земли расположенной в околице Некежи, рудоминская гмина, виленьский повет;

3. 1) а) -; б) пор. номер 1; 2) околица Некеж, захоронен на немецком мусульманском кладбище; обряд исполнил имам немецкой мусульманской приходской мечети Юзеф Вильчынски; 3) 10 июля 1924; 4) умер от водянки; 5) Захариаш Кенски; 6) Ян сын Стефана и Эвы Вильчынски; после себя оставил жену Зофию и мать Эву;

4. 1) а) пор. номер 1; б) -; 2) Нова Вилейка, захоронена на немецком мусульманском кладбище; обряд исполнил имам немецкой мусульманской приходской мечети Юзеф Вильчынски; 3) 15 февраля 1925 ... 16 февраля; 4) от старости; 5) -; 6) Зофия дочь Стефана Асановича; после себя оставила дочь Марию Якубовску;

5. 1) а) пор. номер 2; б) -; 2) г. Вильно, госпиталь, захоронена на немецком мусульманском кладбище; обряд исполнил имам немецкой мусульманской приходской мечети Юзеф Вильчынски; 3) 15 апреля 1925, 16 апреля; 4) от дифтерии; 5) -; 6) Розалия дочь Адама (?) и Халины Радкевич из города Дукшты.

Сие малое количество метрик, иногда сомнительного качества может являться лишь скромным началом дальнейших исследований. К сожалению, значительное количество ошибок в записях, особенно заметных в неизменённой тогдашней форме (которую при необходимости могут предоставить) не позволяет стопроцентно идентифицировать лиц, если только при помощи других источников. Однако даёт определённую возможность увидеть образование татар (грамматика книг и упоминания о безграмотности). Лишь обзор и исследование всех литовских книг даст шанс заполнить все пробелы в демографических исследованиях нашего прошлого.

1-й ВСЕМИРНЫЙ ФОРУМ ТАТАРСКИХ УЧЕНЫХ СОСТОЯЛСЯ В КАЗАНИ



Во время беседы с известным писателем Туфаном Миннуллиным

(Окончание, нач. на 7 стр.)

янием и перспективами развития экономики РТ, президент Академии Наук Татарстана Ахмет Мазгаров, рассказавший о роли АНТ в консолидации усилий ученых для инновационного развития республики. В планах Академии Наук - создание банка данных об ученых-татарах (о гуманитарных сведения уже собраны), банка исследовательских идей и технологий, которые будут реализовываться посредством инвестиционно-венчурного фонда и технопарков. А.Мазгаров предложил направлять талантливых детей из татарских диаспор в лагеря для одаренных детей, организованные Академией Наук Татарстана. По словам президента Академии Наук, планируются исследования о роли ученых-татар в науке, он предложил

ученым собратьям подключиться к сбору и возвращению на родину исторических документов и источников.

Большой интерес вызвал доклад по астрономии, который сделал директор Института астрофизики общества имени Макса Планка (Гаршинг, Германия), академик Российской Академии Наук, почетный член АНТ Рашид Сюняев. Его живой рассказ заставил в прямом смысле слова поднять глаза от земных хлопот к Небу. Достижения современных астрофизиков поражают: они могут видеть 10 млрд. галактик, за последние 10 лет открыты 245 планет около далеких звезд, а несколько месяцев назад была открыта планета, условия на которой весьма напоминают земные. Не исключено, что там есть жизнь. Рассказал Рашид Алеевич и о роли звезд в возникно-

вании многих необходимых веществ. “Нас бы не было без звезд!” - сказал он. Это высказывание можно трактовать и аллегорически, от этого оно не становится менее точным. Именно потому, что мы никогда не устали любоваться звездами, не таким уж страшным показалось сообщение ученого о том, что через 3 млрд. лет соединятся Млечный путь и Туманность Андромеды, и нашей Земле от этого не поздоровится.

21 сентября в Национальном Культурном Центре «Казань» прошел второй день работы I Всемирного форума татарских ученых. Ученые продолжили свою работу по двум секциям: секция гуманитарных наук и секция естественных и технических наук.

Подводя итоги работы форума, директор НИИ океанологии РАН, академик РАН Р.И.Нигматуллин отметил: «Деятельность и работа нашего форума была успешной. Замечу, что когда собираются люди одной национальности, а я бывал на разных важных собраниях, и, к сожалению, часто люди начинают между собой ругаться. В таких случаях всегда надо применять давление. И, несмотря на возникшие волнения, ученые татары без всякого давления сумели выйти из этого положения и культурно, не обижая друг друга, не ругая, могли обсудить очень важные и актуальные проблемы. Мы на одну ступеньку поднялись». Была принята резолюция форума и Положение о Координационном совете татарских ученых при Академии наук Республики Татарстан. В Координационный совет, состоящий из 11 членов, был избран представитель Литвы – доктор гуманитарных наук Адас Якубаускас.

Также, было принято решение, что подобные форумы татарских ученых будут проводиться раз в 3 года.

Участники выступили за развитие научного сообщества татарских ученых, проживающих в разных уголках мира, содействие воспитанию у татарской молодежи национального самосознания. Было принято решение способствовать формированию единого научно-исследовательского и образовательного пространства для татарских ученых, а также создать банк инновационных идей и оказывать содействие их дальнейшей реализации в экономике Республики Татарстан.

По материалам Информационного агентства «Татар-информ»
подготовил Галим СИТДЫКОВ.



На экскурсии по Казанскому кремлю

Litewy i Tatarzy

Pierwsze pokongresowe posiedzenie Najwyższego Kolegium

MUSA CZACHOROWSKI

Dwie tegoroczne sesje XVI Zwyczajnego Wszechpolskiego Kongresu Muzułmańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej (27-29.04. i 26.05.2007 r.) otworzyły kolejny etap w działalności najstarszej i najliczniejszej organizacji polskich wyznawców islamu. Delegaci jednoznacznie opowiedzieli się za coraz sprawniejszym, coraz przejrzystszym funkcjonowaniem MZR, który z jednej strony winien podtrzymywać wielowiekowe tradycje muzułmanów-Tatarów, wrośniętych w glebę Rzeczypospolitej, z drugiej zaś – mądrze wpisywać się w otaczającą nas rzeczywistość. Temu służyć ma m.in. nowa ustawa o stosunkach między Państwem a Muzułmańskim Związkiem Religijnym w RP. Dotychczasowa pochodzi bowiem z roku 1936 i w wielu miejscach jest już dawno zdeaktualizowana.

Polscy muzułmanie, żyjący od setek lat w środku Europy – wśród wyznawców wielu religii: katolików, protestantów, prawosławnych i żydów – stali się naturalną i harmonijną częścią tutejszego krajobrazu. Meczet w Bohonikach i Kruszynie są tu równie swojskie, co przydrożne kapliczki. Tatarzy bez najmniejszej przesady mogą powiedzieć: jesteśmy u siebie, co potwierdzamy przelaną dla tej ziemi krwią i potem. MZR, uznana i zarejestrowana ponad osiemdziesiąt lat temu organizacja wyznaniowa, reprezentuje muzułmańską wspólnotę wobec państwa i społeczeństwa. Ze swoją tradycją oraz dorobkiem, z ludźmi, umiętymi i gotowymi do działania – może odegrać nader istotną rolę w kontaktach z innymi muzułmańskimi nacjami, a także prezentować zachodniej Europie wizerunek wyznawców islamu, którzy od stuleci obecni są w centrum kontynentu.

Wciąż splatają się w nas tatarskość i muzułmańskość, głęboko osadzone w polskości; nie chcemy rezygnować z ni-

czego, a raczej wszystko równomiernie wzbogacać. Delegaci XVI Zwyczajnego Wszechpolskiego Kongresu MZR przyjęli wiele istotnych uchwał, które mają służyć naszej wspólnoty. Teraz trzeba sukcesywnie wprowadzać je w życie. Czuwać nad tym będzie nowo wybrane Najwyższe Kolegium, pod przewodnictwem muftiego Tomasza Miśkiewicza. Już 2 czerwca br. zebrało się ono w Białymstoku na swym pierwszym posiedzeniu. Program spotkania obejmował m.in. podział obowiązków pomiędzy poszczególnych członków, analizę dotychczasowych regulaminów ceremonii, kwestie statutowe oraz inne sprawy organizacyjne.

Obecny skład Najwyższego Kolegium MZR przedstawia się następująco:

- przewodniczący – mufti Tomasz Miśkiewicz
- zastępca (sprawy majątkowe, wakufy, remonty, inwestycje) – Adam Świerblewski
- sekretarz – Rozalia Bogdanowicz
- skarbnik – Mierjema Chalecka-Giem-bicka
- członek ds. programowych, koordynacji projektów, promocji oraz Szlaku Tatarskiego – Stefan Jasiński
- członek ds. kulturalno-oświatowych i młodzieżowych – Maciej Jakubowski
- członek ds. prasowych, wydawniczych i informacyjnych – rzecznik prasowy – Musa Czachorowski

Powodzenie w działaniu zapewnia zaangażowanie jak największej ilości członków związku. Dlatego też, Najwyższe Kolegium będzie starało się możliwie szybko informować wszystkie gminy wyznaniowe o podejmowanych przedsięwzięciach. Ważną rolę mają tu do odegrania przewodniczący gmin i imamowie: ich doświadczenie i umiejętności w naturalny sposób winny wspierać pracę NK. Osiągnąć cokolwiek dobrego można jedynie zgodnym, wspólnym wysiłkiem. Wszystko więc zależy od nas.

Zmiany w Związku Tatarów RP

MUSA CZACHOROWSKI

Ponad 15 lat liczy sobie historia Związku Tatarów Rzeczypospolitej Polskiej, organizacji nawiązującej działalnością i tradycjami do przedwojennego Związku Kulturalno-Oświatowego Tatarów RP. W ostatnich latach Radą Centralną ZTRP, skupiającego Tatarów z terenu całej Polski, kierował prof. Selim Chazbijewicz, politolog, publicysta, poeta. Istotnymi osiągnięciami minionego okresu było m.in. publikowanie cenionego powszechnie *Rocznika Tatarów Polskich* oraz wydawnictw towarzyszących, jak chociażby *Herbarz Rodzin Tatarskich Wielkiego Księstwa Litewskiego* autorstwa prof. Stanisława Dumina z Moskwy, powstanie Centrum Kultury Tatarów Polskich w Gdańsku, a także wiele przedsięwzięć społeczno-kulturalnych. Środowisko tatarskie, po okresie PRL-owskiego uśpienia, aktywnie zaistniało w szerokiej świadomości społecznej. Nadszedł jednak czas na zmiany.

10 listopada 2007 r. w Gdańsku odbył się IV Nadzwyczajny Zjazd Delegatów Związku Tatarów RP, w którym uczestniczyli przedstawiciele środowiska tatarskiego z Białegostoku, Warszawy, Gdańska, Pruszcza Gdańskiego, Bohonik, Wrocławia. Swoje oddziały reprezentowali m.in. Halina Szahidewicz, Grzegorz Bohdanowicz, Omar Asanowicz, Mirosława Korycka, Aleksander Bohdanowicz, Maciej Szczęsnowicz, Musa Czachorowski, Adam Murman. Przewodniczącym zjazdu wybrano jednogłośnie Tamerlana Półtorzyckiego, sekretarzem zaś Musa Czachorowski. Po stwierdzeniu przez komisję mandatowo-skrutacyjną ważności zjazdu i zdolności podejmowania przezeń prawomocnych decyzji, przez Selim Chazbijewicz przedstawił sprawozdanie za okres 2004-2007.

Efektom późniejszej dyskusji, pytań i wyjaśnień, było udzielenie przez zebranych absolutorium ustępującej Radzie Centralnej oraz przyjęcie rezygnacji Selima Chazbijewicza ze stanowiska prezesa. Jego osoba i działania na trwałe zapisały się w historii Związku Tatarów RP, którego był

(Przeniesiono na str. 18)

Międzynarodowa konferencja poświęcona 610-jej rocznicy osiedlenia Tatarów i Karaimów w Wielkim Księstwie Litewskim

Wczoraj i dziś gminy tatarskiej na Litwie

Przemówienie na posiedzeniu plenarnym

Dr. ADAS JAKUBAUSKAS

Każdy naród czy wspólnota żyją do czasu, póki pamiętają swoją historię, trzymają się norm religijnych, a przewodzi nimi inteligencja, wskazująca kierunki rozwoju. Równie ważny jest czynnik języka, jednak Tatarzy litewscy utracili jego znajomość jeszcze w drugiej połowie XVII w. Dlatego znacznie ważniejszą rolę odniósł wśród nich islam. Znaczącym jest także zainteresowanie uczonych, którzy zaznajamiając środowisko akademickie z wynikami badań nad spuścizną narodu, przedstawiają je całemu światu.

Tatarzy litewscy mają bogatą historię, z której mogą być nadzwyczaj dumni. W ciągu długich sześciu stuleci Litwa stała się ich drugą ojczyzną.

Bez wątpliwości, największy wkład Tatarzy wnieśli uczestnicząc w bitwie pod Grunwaldem, służąc pod sztandarami swych rodów, a później w straży przedniej wojsk Wielkiego Księstwa i w składzie armii Rzeczypospolitej Obojga Narodów, biorąc udział we wszystkich wojnach aż do upadku Państwa. W czasie Sejmu Czteroletniego szeroko znane były imiona: gen. Józefa Bielaka, pułkownika Jakuba Azulewicza, Mustafy Baranowskiego, porucznika Aleksandra Achmatowicza, ofiarne walczących u schyłku Wielkiego Księstwa i w czasie powstania kościuszkowskiego.

Tatarzy brali udział w walkach przy obronie Warszawy-Pragi 4 listopada 1794 roku. Walczyły tam drugi, trzeci, czwarty i piąty pułki straży przedniej. Większość Tatarów była w dyspozycji Jakuba Jasińskiego. Klęska przyczyniła się do ostatecznego upadku Rzeczypospolitej, a wraz z nim i Księstwa Litewskiego.

Tatarzy podarowali historii wojskowości kawalerię ułańską. Nazwa ta pojawiła się w XVIII w., a wzięła początek od nazwiska pułkownika Aleksandra Ułana. Oddziały te spotykamy nie tylko w armiach polskiej i litewskiej, lecz także w saskiej, napoleońskiej, carskiej Rosji i innych.

Tatarscy wojskowi odznaczali się wysoką moralnością, dlatego często dowierzano im stanowiska skarbowe, intendentów, członków honorowych i przewodniczących oddziałów. Od dzieciństwa przygotowywano ich do służby wojskowej. Z małej wspólnoty tatarskiej, potomkowie której żyją dziś w Litwie, Polsce i Białorusi, w końcu XIX w. – początku XX w., wyszło 25 generałów. Najślynniejsi z nich to: generał infanterii Chalil (Hipolit) Januszewski;

generałowie lejtnanci Chalil Bazarewski, Aleksander Tuhan-Mirza Baronowski, Konstanty Kryczyński, Sulejman (Maciej) Sulkiewicz; generałowie majorowie Antoni-Longin Baronowski, Tamerlan Bielak, Aleksander Maluszycki-Ułan, Samuel Kryczyński, Aleksander Romanowicz, Dawid Sulkiewicz, Józef Sulkiewicz, Iskander Talkowski i inni. Jeden z nich – generał lejtnant Sulejman (Maciej) Sulkiewicz, brał udział w tworzeniu Demokratycznej Republiki Krymu w 1918 r. i był jej premierem. Jednak twór ten przetrwał niewiele dłużej niż siedemdziesiąt dni. Po jej upadku, Sulkiewicz pomagał tworzyć armię Azerbejdżańskiej Republiki Demokratycznej. Niestety w roku 1920 został zatrzymany i rozstrzelany przez bolszewików.

W latach międzywojennych wielu Tatarów wstępowało do formującej się armii niepodległej Litwy. Warto wspomnieć ochotników Jonasa i Stasisa Chadeckich, pułkownika lejtnanta Aleksandra Makułowicza (Makulavičiusa), braci Kalinów: Juozasa i Romualdasa – pułkownika i pułkownika lejtnanta.

Większość z tatarskiej młodzieży Litwy okresu międzywojnia służyło w 2 Pułku Ułańskim im. Wielkiej Księżnej Birute, stacjonującym w Olicie (Alituisie).

Tej pięknej tradycji nie zapomniano i w nasze dni – we współczesnej Armii Litewskiej służy dziś kilku przedstawicieli Tatarów.

Na początku XX wieku, inteligencja tatarska zaczyna wybierać i drugie profesje oprócz wojennych. Pojawiają się Tatarzy - lekarze, adwokaci, uczeni, urzędnicy państwowi. W tym czasie prości ludzie zajmują się tradycyjnie sadownictwem, rzemiosłem skórnym, powożeniem. Transport wozami stał się nawet tatarskim monopolem i trwał do pojawienia się kolei żelaznej. Od zamierzonych czasów tatarscy woźnice dostawali ładunki na dalekie dystanse – do Krakowa, Poznania, a nawet Krymu. O tatarskich furmanach z Nowogródka pisał brat Adama Mickiewicza Franciszek: „Wszystkich można doliczyć się 2000 koni, zawsze gotowych do zaprzęgu, jednakże, gdy nadchodzi czas do kontraktów z Dubnem, Kijowem, Wilnem, Minskiem i innymi miejscami, często i tych koni trudno nająć [...]. Konie mają małe, mocne, przyuczone do biegu nawet w dalekich podróżach, ciągnących się po kilka tygodni [...]. Słynni są ze swej uczciwości, każdy, nawet najbiedniejszy Tatarzyn, posłany czy to z dużą sumą pieniędzy, czy też z jakimiś kosztownościami, czy ważnymi tajnymi

dokumentami, nigdy nie zawiedzie. Nie było przypadku, by sędzili Tatarzyna za jakieś przestępstwo kryminalne, złodziejstwo.”

Tatarzy – garbarze, od dawien dawna słynęli z jakości swych wyrobów, miękkiej i trwałej skóry. Niestety, dawne rzemiosło praktycznie zanikło, jednak i dziś żyją ludzie znający sekrety skórnictwa. Dlatego też, dawne tatarskie rzemiosło należałoby zachować jako część materialnej spuścizny Litwy. Nie mniej słynni byli tatarscy ogrodnicy, handlujący swoją produkcją na rynkach Kowna, Olity i Wilna.

W Wilnie, głównym międzywojennym centrum Tatarów, ich kultura rozkwitła najbardziej. Osiedlili się tam najwięksi przedstawiciele działającego na początku XX stulecia w Petersburgu tatarskiego koła studenckiego, członkowie którego po wybuchu rewolucji w Rosji, służyli pomocą swoim braciom w wierze czy narodowości w tworzeniu niezależnych państw na Krymie i w Azerbejdżanie. Dzięki nim powstał silny Ruch Kulturowego i Religijnego Odrodzenia Tatarów, oddziaływający z Wilna na inne gminy. Wspomnieć należy tu przede wszystkim inicjatorów Ruchu: braci Leona i Olgierda Kryczyńskich. Z czasem do tego ruchu dołączyła się inteligencja i szlachta tatarska: adwokaci, literaci, oficerowie, ziemianie. Staraniami Kryczyńskich w Wilnie zaczęto wydawać nie tracące swojej ważności i dziś, Roczniki Tatarskie. Tom pierwszy, wyszedł w roku 1932. Dwa kolejne, wydane zostały już, niestety, nie w Wilnie, a mianowicie: drugi, z roku 1935, w Zamościu, a tom trzeci, z roku 1938, w Warszawie. W ostatnim z nich, Stanisław Kryczyński zamieścił swoją świetną rozprawę „Tatarzy Litewscy. Próba Monografii”. Przygotowany do druku był i tom czwarty, jego publikacja przerwana została jednak przez wybuch wojny. W Wilnie utworzono tatarskie muzeum, archiwum i bibliotekę; wybrany został mufti, znany orientalista, doktor Uniwersytetu Berlińskiego Jakub Szynekiewicz. Utworzono Związek Kulturalno – Oświatowy Tatarów Polskich, przewodniczącym Rady Centralnej którego został Olgierd Kryczyński. Żal tylko, że ze względu na wrogie stosunki Polski i Litwy, osłabiona była więź między Tatarami obu krajów.

Choć wśród Tatarów niepodległej Litwy nie było tak wybitnych przedstawicieli inteligencji i tak przeżyła ona rozkwit. Przede wszystkim w Rejżach, w tradycji nazywanej Mekką Tatarów litewskich. W międzywojniu areal tej wsi i ją otaczających stanowił kilkanaście

kilometrów kwadratowych, gęsto zasiedlonych przez Tatarów. Długie dziesięciolecia miejscowym imamem był Adam Chadecki, o którym pamięć do dziś żyje wśród parafian. Wieś okrąża 14 starych mogiłników, świadczących o jej chwalebny wieku. Stojący w reżewskim meczecie mumber (ambona), uratowany ze spalonego w 1889 roku meczetu w Bazarach, jest najstarszym zabytkiem materialnej i sakralnej muzułmańskiej kultury w Litwie, a także i drogą relikwią. Wryta na nim ręką tatarskiego stolarza data przedstawia rok 1684. Przed wojną w Rejzach i okolicach żyło 120 mieszkańców tatarskich.

Intensywne życie tatarskie rozwijało się i w czasowej stolicy Litwy - Kownie. Jeszcze w początkach XX wieku postanowiono wybudować meczet na ziemi подарowanej gminie przez meczenata hadżiego Aleksandra Iliasewicza. Otwarcie obiektu planowano na rok 1930, w 500 rocznicę śmierci Witolda Wielkiego, ze względu jednak na brak środków, meczet odkryto dopiero 15 lipca 1933 r., w 523 rocznicę jubileuszu bitwy grunwaldzkiej. Budowa była możliwa dzięki staraniom pułkownika Chalila Januszewskiego i utworzonego przezeń komitetu. Co symboliczne, doceniwszy zasługi Tatarów wobec Litwy, część pieniędzy na przedsięwzięcie wydzieliło państwo, rządzone przez narodowca Augustinasa Woldemarasa. Od 1937 do 1944 godność imama zajmował Mustafa Chalecki. Los meczetu był jednak nie do pozazdroszczenia: pierwszy raz został zamknięty przed wybuchem wojny w 1940 roku. Już wtedy został rozgrabiony: wybito witraże, ukradziono dywany, meble, stary rękopis Koranu. Z minaretu zdarto barelf księcia Witolda autorstwa P. Rimszy. Meczet działał w czasie wojny i wkrótce po jej zakończeniu. Ponownie zamknięty został w 1947 r. Z początku we wnętrzach utworzono magazyn fundów archiwalnych, około roku 1950 meczet zajął cyrk amatorski, a następnie czytelnia. W końcu, w 1986 budynek oddano na magazyn muzeum sztuki im. M. K. Cziurlionisa.

Meczet został zwrócony wspólnocie kowieńskiej i otworzył swe drzwi dopiero po odzyskaniu przez Litwę niepodległości 5 lipca 1991 roku.

Mówiąc o znanych ośrodkach osadnictwa tatarskiego nie można zapomnieć o wsi Sorok Tatory (Keturiasdesimt totoriu), interesującą tym, że do dziś dnia zachowała specyficzne cechy wsi tatarskiej: wiele uliczek, drózek, charakterystyczne ich skrzyżowania. Według badacza J. Jurginisa, dana wieś jest unikalna na wileńszczyźnie. Przypuszcza on, że forma wsi z wielością dróg odzwierciedlała step. Meczet w Sorok Tatarach jest jednym z najstarszych w Litwie. W przeszłości w nim

rozwieszano proporce pułków tatarskich. Do dziś można tam zobaczyć drzewce od proporca, z którym Tatarzy brali udział w powstaniu kościuszkowskim.

Znana jest także wieś Niemież, położona niedaleko Wilna. W pobliżu znajdowała się letnia rezydencja Wielkiego Księcia Litewskiego Witolda. Skromny meczet we wsi wybudowano ze środków książąt Kryczyńskich, nekropolia których znajduje się w starej części cmentarza. Pochowano tu niemało osobistości, wśród nich wspomniany wyżej hadżi Aleksander Iliasewicz, który wypełnił hadżdz w roku 1913. Znany był pośród Tatarów z tego, że dużą część swego majątku przeznaczył na budowę meczetów, potrzeby religijne i wspomaganie biednych.

Do czasów powojennych istniał jeszcze meczet na wileńskich Łukiszkach. Wraz z rozszerzeniem miasta, meczet ten okazał się w centrum Wilna. Został zamknięty, a w roku 1968 zburzony. Na jego miejscu zbudowano instytuty Akademii Nauk Litewskiej SRR. Podobnie zniszczono i łukiski mizar.

Okres socjalizmu, przyniósł niestety pełny zastój gminy. Najwybitniejsi przedstawiciele odeszli w czasie wojny, lub, obawiając się represji, zmuszeni byli emigrować. System administracyjny – kolchozowy zniszczył trwające wiele stuleci tradycje wspólnoty. Były obawy, że jeśli władza radziecka przetrwa jeszcze choć 50 lat, to Tatarzy na Litwie znikną całkowicie. Z bożą pomocą tak się nie stało. Choć mamy teraz pełne prawo swobody wyrażania się i dziś istnieje niemało możliwości utracić narodową odrębność.

Dzisiejszą gminę tatarską na Litwie dotykają te same problemy, co i cały kraj: wielu z jej członków wyjechało w poszukiwaniach lepszego życia do Irlandii, Wielkiej Brytanii, USA, a powrót wszystkich jest mało wiarygodny. Dane statystyczne alarmują: według spisu z 1989 roku, w Litwie żyło 5100 Tatarów, jednakże ostatni spis z roku 2001 smutno objawia tylko 3225 obywateli tatarskiej narodowości. Wzywam liderów wspólnoty, wraz z uczonymi, znającymi problematykę Tatarów Litewskich, zasiąść za okrągły stół i podyskutować o zagadnieniach zachowania gminy tatarskiej, omówić drogi rozwoju wspólnoty i wydzielić priorytety na najbliższą przyszłość. Mogło by to stać się tematem naszego następnego spotkania.

Paradoks: choć w czasach radzieckich pojęcia narodowości i religii nie były tolerowane, jednak wtedy w coroczne święta muzułmańskie, jedyny działający meczet w Rejzach był pełen wiernych. Dziś, gdy nie ma już żadnych przeszkód dla wyznania, ilość ludzi w meczetach znacząco zmniejszyła się.

Straty, których doświadczyła na sobie wspólnota tatarska na Litwie, mógłbym

zilustrować następującym przykładem: dziś w pobliżu Wilna znane są tylko dwie zamieszkałe przez Tatarów miejscowości: wsi Sorok Tatory (Keturiasdesimt Totoriu) i Niemież; a jeszcze nie tak dawno było ich o wiele więcej: Kozaklary, Kolnolary, Mereszłany, Melechowce, Ludwinowo, Chazbijewicze, Afindzewicze, wileńskie Łukiszki. Dziś wszystkie wymienione wsi już nie istnieją. Nie były one licznie zamieszkałe, ale były i to tatarskie. Taki sam los spotkał wsi: Winksznupie w rejonie wilkowiskim, Bazary rejonu olickiego i parę innych. Dziś świadczą o ich istnieniu tylko kamienie starych mogił.

W swym komunikacie chciałbym poruszyć jeszcze jeden, według mnie bardzo istotny problem. Małe, historyczne wspólnoty Litwy skazane są na vegetację i powolną asymilację. Jestem głęboko przekonany, że takie mniejszości jak Tatarzy i Karaimowie, żyjący tu przez wiele stuleci i będący nieodłączną częścią historii i kultury Litwy, powinni zostać wzięci pod opiekę państwa. Mówiąc o tym, należy wspomnieć piękne doświadczenia przedwojennych Litwy i Polski, gdy z państwowego skarbu były wydzielane dotacje na religijne i kulturalne życie gmin. W przeciwnym razie grozi nam utrata duchowego rdzenia - religii, a tym samym i kultury narodu, gdyż nie będzie już chętnych spełniać obowiązków religijnych. I wtedy o fakcie, że na Litwie żyli kiedyś Tatarzy, następnego pokolenia dowiedzą się tylko z podręczników historii...

Jednakże nie chce się mówić tylko smutnych rzeczach. Wspólnota tatarska na Litwie po pięciu dziesięcioleciach socjalizmu odrodziła się we wrześniu 1988 roku. W ten czas wszyscy byli w euforii, sale nie mieściły chętnych. W przeciagu osiemnastu lat zrobiono niemało: odremontowano zamienione w magazyny meczety, utworzono organizacje jednoczące Tatarów Litewskich. W Rejzach miejscowa gmina, którą przewodzi Ipolitias Makulavičius, zbudowała dom wspólnotowy (parafialny).

Jednak większość prac czeka jeszcze na swoją kolej: ciągle nie jasnym jest problem odbudowy meczetu w Wilnie; należy utworzyć domy wspólnotowe we wsiach Niemież i Sorok Tatory, a także centrum kultury w Kownie. Na specjalną cześć zasługują pierwsi liderzy odrodzonej Wspólnoty Tatarów Litwy - dziennikarz Mensaid Bajraszewski i świętej pamięci docent Kowieńskiego Uniwersytetu Technologicznego, doktor Romualdas Makaveckas, z inicjatywy którego w 1996 roku, utworzono Związek Wspólnot Tatarów Litewskich, największą organizację jednoczącą Tatarów litewskich. Przez pięć lat był on przewodniczącym tej organizacji. I coś osiągnięto w tym czasie? Po pierwsze,

(Przeniesiono na str. 16)

Wczoraj i dziś gminy tatarskiej na Litwie

(Przeniesiono ze str. 15)

podzielono kompetencje. Przewodniczący wypełniał prace wspólnotowe, naradzając się z przewodniczącymi rejonowymi. Organizowano zebrania gmin rejonowych i spotkania z indywidualnymi członkami, rozwiązywano pojawiające się problemy. Jakież w tym czasie były główne zadania? Po pierwsze: stworzenie gazety wspólnoty tatarskiej. W styczniu 1995 zaczęto wydawać gazetę „Lietuvos totoriai”. Wydawnictwo to informuje członków gminy o przeszłych i oczekiwanych świętach, ukazują się aktualne zawiadomienia. Gazeta zapisuje historię wspólnoty, jak i poszczególnych jej członków. Kolejnym zagadnieniem podnoszonym w wydawnictwie są kwestie etnogenezy narodu tatarskiego i islamu. O popularności „Lietuvos totoriai” świadczy fakt, że w początkach tej działalności nad wydaniem pracowało zaledwie dwóch - trzech ludzi, teraz krąg ten znacząco się rozszerzył. Członkowie wspólnoty z niecierpieniem oczekują na każdy kolejny numer gazety. Od pierwszego wydania przez długich dwanaście lat gazetą przewodził dr Galim Sitdykow. Niedawno wydrukowano setny numer, a ktoś policzył, że jeśli by złożyć wszystkie numery, to wyszła by tysiąckartkowa księga formatu A4...

W czasie pełnienia obowiązków przewodniczącego Wspólnoty przez R. Makaveckasa odnowiono związki z Tatarami z Polski i Białorusi. Realne możliwości nawiązywać ściśle kontakty nie tylko z kierownictwem gmin tatarskich tych państw, pojawiły się, gdy zaczęto organizować konferencje naukowo-praktyczne z elementami rozrywkowymi, nazwane mianem „Orientów”. Pierwsza z nich została zorganizowana w czerwcu 1997 roku, gdy na Litwie świętowano 600-lecie osiedlenia Tatarów i Karaimów w Wielkim Księstwie Litewskim. W imprezie wzięło wtedy udział około 500 Tatarów litewskich. We wszystkich trzech krajach wówczas żyło około 9 tysięcy rodaków, więc w tym święcie uczestniczył co 18 Tatar byłej Rzeczypospolitej. Do roku 2004 odbyły się trzy takie imprezy.

W 1997, z inicjatywy Makaveckasa, utworzono jedyną organizację religijną. W tym samym czasie, zorganizowano zebranie gmin regionalnych i założono Wspólnotę Religijną Muzułmanów Litwy, a rok później - muftiat.

Wiele swojego czasu i zdolności oddał gminie doktor Jonas Ridzvanavicius, przewodniczący Związku Wspólnot w latach 1998-2003.

Dziś gmina choć powoli, to jednak odradza się. Utraciwszy w czasie wojny swoją inteligencję, po trochu krzepnie, co

raz częściej piszą o niej w prasie. Cieszy i to, że odradza się i inteligencja, szczególnie wśród młodzieży. Na dziś dzień mamy ośmiu doktorów, a procent Tatarów z wyższym wykształceniem jest podobny do średniej litewskiej, lub nawet odrobinę wyższy. Jedną z pierwszych w niepodległej Litwie zajmującą się badaniem historii Tatarów litewskich była doktor habilitowana, profesor Tamara Bairašauskaitė. Przetłumaczyła z polskiego wspomnianą już monografię Stanisława Kryczyńskiego „Tatarzy litewscy” („Lietuvos totoriai”), napisała wielkiego znaczenia książkę „Tatarzy litewscy w XIX w.” („Lietuvos totoriai XIX amžiuje”), a także wiele pomniejszych prac z wspomnianej tematyki. Przyjemnie jest zaznaczyć, że jedna z kierownictwa naszej wspólnoty, doktor Galina Miškinienė, badająca dawne rękopisy Tatarów litewskich, została uznana za jednego z najlepszych specjalistów kitabistyki. Wydała metodykę nauczania: „Najstarsze rękopisy Tatarów litewskich. (Grafika. Transliteracja. Tłumaczenie. Struktura i zawartość tekstów).” (*«Seniausieji Lietuvos totorių rankraščiai (Grafika. Transliteracija. Vertimas. Tekstų struktūra ir turinys)»*); i wraz z innymi autorami: „Katalog rękopisów Tatarów litewskich, napisanych w alfabecie arabskim” (*«Lietuvos totorių arabų rašmenimis rašytų rankraščių katalogas»*).

Chcę wspomnieć kilka ważnych ostatnich zdarzeń dla wspólnoty: wyprodukowano dokumentalny film o gminie Tatarów litewskich „Jam potomek murz tatarskich...”, który w 2005 roku, na Pierwszym Muzułmańskim festiwalu filmowym w Kazaniu zdobył główną nagrodę za najlepszy scenariusz w kategorii filmu dokumentalnego. Film wyreżyserował znany reżyser telewizyjki litewskiej Leonid Gluszajew. W zeszłym roku w trockim Muzeum Historycznym odkryto stałą ekspozycję poświęconą Tatarom litewskim, wiosną tego roku w kowieńskim Muzeum Wojennym im. Witolda Wielkiego otwarto wystawę: „Litewscy Tatarzy - wojownicy”. Latem tego roku we wsi Subartonys, niedaleko rodzinnych miejsc klasyka litewskiej literatury Vincasa Krėvė – Mickevičiausa, otworzył drzwi pierwszy skansen tatarski. Wzmocnił się i sam Związek Wspólnot, który na dziś dzień jedyną tatarską organizację okręgów: wileńskiego, kowieńskiego i olickiego; miast Kłajpedy i Poniewieża; rejonu wareńskiego.

Jesteśmy bardzo wdzięczni redakcji programu Litewskiej Telewizji „Labas”, prawdziwie opowiadającej o wydarzeniach w naszej wspólnotcie, i także będącej naszym pamiętnikarzem.

Niestety, ludzie są zbyt pasywni i to właśnie należy w nich zwalczyć.

Los sprawił, że wspólnota Tatarów litewskich żyje dziś w Litwie, Polsce i Białorusi. Mamy wspólne korzenie, mamy rodzinę w trzech państwach, dlatego też będziemy się starać utworzyć wspólny organ dla koordynacji działalności gmin. Musimy organizować wspólne zjazdy i konferencje, obozy dla dzieci i młodzieży. Po otwarciu granicy z Polską, współpraca Tatarów stała się bardziej aktywna. Wielkim jednak utrudnieniem jest reżym wizowy z Białorusią.

Od niedawna współpracujemy z Wszechświatowym Kongresem Tatarów w Kazaniu i Medzlisem Tatarów Krymskich. Uważamy, że należy wymieniać się doświadczeniami, a nabyte - wprowadzać u siebie.

Dzisiejsza gmina tatarska na Litwie żyje w całkiem innych warunkach niż przed wojną. Wtedy wszystko było prostsze, bardziej archaiczne. We wsiach istniały silne gminy, głównymi autorytetami byli imamowie, czy też po prostu głęboko wierzący ludzie, słów których uważnie słuchano. Zimą, w czasie wolnym od pracy, miejscowi nauczycielowie (hodży) uczyli dzieci czytać Święty Koran, co sprawiało, że podstawowe wykształcenie religijne było dostatecznym. Nauka zazwyczaj trwała kilka zim, a ukończywszy je mogli swobodnie wypełniać obrzędy religijne. W gminach tatarskich życie świeckie i religijne nie było wyraźnie rozgraniczone, jak zresztą i w innych niewielkich gminach wyznaniowych.

Inną drogą jednoczenia się gminy tatarskiej były wspólne wieczorne spotkania, w czas których ludzie mogli się zaznajamiać, co sprzyjało pojawianiu się nowych rodzin. Dzisiejsze młode pokolenie słabo trzyma się tradycji przodków, globalizacja niweluje nawet wielkie narody, nie mówiąc już o małych. Dlatego priorytetem dla kierownictwa Związku Wspólnot Tatarów Litewskich - wzbudzać wśród młodych chęć trzymania się razem. Dlatego też w ciągu dwóch ostatnich lat, zorganizowaliśmy zlot młodzieżowy koło jeziora Melkys w rejonie wileńskim. Bardzo bym chciał, by stały się one tradycyjnymi.

Wydaje się, że całkiem niedawno obchodziliśmy 600 rocznicę osiedlenia Tatarów i Karaimów w Wielkim Księstwie Litewskim. Minęło już jednak 10 lat. Wyrosło nowe pokolenie Tatarów litewskich. Chciałoby się wierzyć, że gmina tatarska, choć targana wewnętrznymi i zewnętrznymi problemami, będzie trwała na litewskiej ziemi, kontynuując piękne tradycje, piastowane przez wiele pokoleń jej przodków.

W imię Allacha Miłosiernego, Litościwego!

Dążenie ku życiu według praw bożych – najwyższy cel dla muzułmanina

(Kontynuacja, początek w numerze 107–108)

MUSTAFA GEMBICKIJ

Przyswojenie wiedzy

Chwała Allahowi, który nauczył człowieka władać piórem (kalemem) i szczerze obsypał go swoimi darami. Który naprawił ludzi właściwą drogą i obdarzył ich wiedzą, sprawił, że muzułmanie są najlepszym narodem!

Wraz z otrzymaniem podręcznika, poczułem, że w końcu coś popchnęło mnie w stronę świata wiedzy, ku któremu tak dążyłem. Nie przypadkowo przecież jedna z sur w świętym Koranie głosi: „Czytaj w imię Pana twojego, który Cię stworzył”. Przeszły miesiące i lata ciężkiego trudu, gdy trzeba było wykarmić też i siebie i rodzinę, nie tylko chlebem powszednim, ale i wszystkim tym, czego człowiek potrzebuje. W jednym z hadisów Prorok (niech Allah będzie z niego zadowolony) mówi: „Kto wstąpił na drogę zdobywania wiedzy w imię Allaha, temu Allah okazuje wszechstronną pomoc, a anioły rozciągają nad nim skrzydła, by ochronić go od wszelakich niebezpieczeństw”. Czasem było mi trudno, robiłem wtedy przerwy na odpoczynek, po czym ze zdwojoną energią siadałem przy robocie. Nie było u kogo uzyskać pomocy czy konsultacji. Ci ze starszych ludzi, którzy czytali Koran, zapomnieli już metodyki nauczania podstawowego. Przeszły trzy ciężkie lata, i chwała Allahowi, z Jego pomocą zacząłem po trochu czytać Koran i wyuczyłem na pamięć niektóre z ajsatów. Do tego czasu, umiających czytać Świętą Księgę zostało jeszcze mniej. Można ich było policzyć na palcach jednej ręki. Wielu było już w innym świecie. Ci, którzy pozostali, zaczęli odczuwać brak ludzi mogących czytać Koran. Zaczęto zapraszać mnie do udziału w takich czy innych religijnych obrzędach czy rytuałach. Było to dla mnie świętą praktyką i pogłębianiem wiedzy. W tym czasie wiele się wydarzyło – Litwa odzyskała niepodległość. W związku z tym objawiły się w kraju gminy religijne, zwarto zamieszkałe przez moich współbraci Tatarów. W posiadanie gmin zostały przekazane meczety, wymagające restauracji albo remontu. Każda gmina składała się z dwóch równolegle kierujących systemów – religijnego i świeckiego. Religijny składał się z imama i muezzina, świecki – z przewodniczącego i rady gminy. Taka struktura była ich organizacyjną podstawą. Zadaniem wspólnot było wspierać: duchowe i kulturowe życie parafian oraz porządkować meczety i mizary. Została wybrana rada, jako instytucja nadrzędna, kierownicza i koordynująca, mająca też za zadanie pomagać rozwiązywać przeróżne kwestie w gminach. W sprawach religijnych trzeba było ustanowić Muftiat, jednak z braku ludzi z jakimkolwiek wykształceniem w tym kierunku, problem ten odłożono na później. Jednakże czas nie stał w miejscu i pojawiały się pytania, które czekały rozwiązania. Na jednym z zebrań zostałem wybrany czasowym przewodniczącym Muzułmańskiego Religijnego Zjednoczenia Litwy, sekretarzem którego została Farida Korsakienė.

Na to stanowisko polecił mnie przewodniczący Związku Wspólnot Tatarów Litwy Romualdas Makaveckas. Skłaniam nisko swą siwą głowę przed tymi ludźmi, których nie ma już wśród nas. To byli wspaniali ludzie, wnieśli ogromny wkład w rozwój duchowy i kulturowy Tatarów Litwy.

Niedługo byłem przewodniczącym Zjednoczenia Religijnego, przez ambicje niektórych zostałem zwolniony – jakoby nie byłem odpowiednim dla tego stanowiska. Chcę napomnieć czytelnikom, że na naukę do Ufy (Baszkiria), posłano już wtedy Ramazana Krynickiego. Wszyscy czekali na jego powrót, myśląc o utworzeniu Muftiatu. Sprawami religijnymi zajęła się rada, która czasem nie wiedziała jak rozwiązywać problemy. Chcę wspomnieć, że w Wilnie, przy ul. Wiwulskiego 3, dostaliśmy w arenę pomieszczenie, które służy nam do dzisiaj. O teraźniejszej działalności wspólnoty wspomnę później. Nie pamiętam, w którym roku powrócił Ramazan Krynicki, jednak namówiono go do kontynuacji nauki w Turcji. W tym czasie w Litwie było już poselstwo tureckie, może to właśnie ono pomogło w rozwiązaniu tej sprawy. Jednakże był on w Turcji niedługo, dokładnie nie wiem ile, może około roku lub trochę dłużej. Nie znam też przyczyny powrotu. Po jego przyjeździe, odkryto kwestię wyboru muftego i utworzenia Muftiatu. Chcę zaznaczyć, że nie byłem zaproszony na to zebranie i nie zostałem przez to członkiem Muftiatu, dlatego też nie mogę podać dokładnych dat tych wydarzeń. Otrzymałszy kierowniczą buławę, Ramazan Krynicki zaczął wprowadzać reformy, w pierwszej kolejności zwolnił księgowego Mikasa Chaleckasa, a na jego miejsce wprowadził zupełnie obcego człowieka. W ten sposób w Muftiacie pojawił się Aminow, persona z zaplamioną reputacją. Miał świetne wyczucie, gdzie znaleźć łatwe pieniądze. Wydarzenia te położyły cień na dobre imię imama. Mikas Chaleckas, pełniący jednocześnie obowiązki księgowego i Adomas Asanawiczius przygotowali odezwę do współwyznawców o działaniach Ramazana Krynickiego, które miały być niezgodne z jego godnością i hańbiły całą wspólnotę. Zwołano nadzwyczajne zebranie, na które przybyli przedstawiciele wszystkich wspólnot regionalnych. Postawiono pytanie o zasadność zajmowania stanowiska muftego przez Ramazana Krynickiego. Delegaci rozbiłi się na dwa obozy. Jeden wspierał muftego, drugi zajął pozycję przeciwną. Chcę zaznaczyć, że w tym czasie z Libanu wrócił Romas Jakubauskas, posłany tam na nauki przez wspólnotę kowieńską. Mógł być poważnym konkurentem Ramazana. Zebranie nie przyjęło żadnych konkretnych postanowień, dało jednak do zrozumienia, że trzeba liczyć się ze zdaniem starszych we wspólnotę, choćby nie zawsze mieli rację. Proszę czytelników o wybaczenie, że na trochę odszedłem od głównego wątku. Na pogrzebach lub stypach pojawiał się czasem młodzieniec z Grygiszek – Kostia Selimowicz. Bardzo zdolny, szybko nauczył się czytać Koran i przejawiał duże nadzieje na przyszłość. Spotykając się przy

takich okazjach, Ramazan Krynicki namawiał Kostię do kontynuacji nauki w Ufie, gdzie uczył się przecież sam. Ponieważ Selimowicz był jeszcze niepełnoletni, zgłosiłem się na jego opiekuna w podróży. Mufti powiedział mi o możliwości otrzymania w Ufie wykształcenia zaocznego, co bardzo mnie zainteresowało. I tak, otrzymawszy od muftego listowne rekomendacje i zrobiwszy u notariusza pełnomocnictwo dla Kostii, wyjechaliśmy do Baszkirii. Gdy przybyliśmy, zostaliśmy przyjęci przez Najwyższego Muftiego Rosji Talgata Tadzutdina. Uważnie przeczytał list, popatrzył na nas i powiedział: „Z nim wszystko jasne, a pan też chce się uczyć?”. Odpowiedziałem, że tak. Wtedy zapytał: „A czyta pan Koran?”. Potwierdziłem. Wtedy mufti nakazał nakarmić nas i odwiedzić do instytutu, który znajdował się przy nowym meczecie Lyalya Tyulpan. Byliśmy bardzo miło przyjęci przez rektora Renata Rajewa, który przeprowadził z nami wnikliwą rozmowę. Sytuacja była zrozumiała wobec Kostii – jest młody, a ja byłem już w starszym wieku, w tym czasie miałem 59 lat. Gdy wspomniałem o tym niedostatku, rektor odpowiedział, że: „Jeśli przy takich latach postanowił pan zapłacić bagaż wiedzy, to Allah wydłuży pana życie o drugie tyle”. I tak zostaliśmy studentami islamskiego instytutu imienia Rizaetdina ibn Fachretdina, znakomitego uczonego islamu. Ponieważ byliśmy przedstawicielami innego państwa i mając na uwadze nasze duże wydatki na wizy i przejazdy, władze uczelni poszły nam na rękę, zwalniając od opłaty za naukę. W rezultacie przeszliśmy na studia zaoczne, co w pełni mi odpowiadało, a Kostia miał też możliwość przejść na naukę w systemie dziennym, gdzie otrzymałby jeszcze pełniejsze wykształcenie. Chyba w takim wieku źle wpływa na człowieka oderwanie od domu i smutno spogląda on wtedy w przyszłość. A i sama kwestia wykształcenia za granicą wymaga postanowień na poziomie międzynarodowym. I tak ruszyły lata ciężkiej pracy. Zaocznicy studenci spotykali się dwa razy w roku, na jesiennej i wiosennej sesjach, na których należało zdać wchodzące do programu nauki przedmioty. Przejazdy i wizy wymagały niemałych środków finansowych, nie mówiąc już o tym, że trzeba też od czasu do czasu coś jeść. Sława Allahowi, do maja 2004 roku zdałem już wszystkie egzaminy i zostałem dopuszczony do obrony dyplomu. Chcę zaznaczyć, że do tej pory została zmieniła nazwa instytutu na Państwowy Islamski Uniwersytet, wraz z otrzymaniem odpowiedniej licencji. Otrzymałem tytuł licencjata specjalisty-teologa islamu. Drodzy współwyznawcy, macie oczywiście prawo zapytać mnie: a co z Kostią Selimowiczem? Parę lat jeździliśmy razem do Baszkirii, jednak później nasze drogi rozeszły się. Nie potrzebował już mojej opieki, stał się dorosły i odpowiadał za siebie. W którymś momencie został z tyłu, mnie trzeba było się spieszyć, a on dopiero zaczynał samodzielne życie. Także nie wiem do dziś czy młodzieniec ten zakończył uniwersytet.

*(Kontynuacja nastąpi)
Tumaczyła Tatjana Czachorowska*

TURNIEJ BYSTRYCH SZACHÓW, POŚWIĘCONY PAMIĘCI HONOROWEGO PREZYDENTA KOWIEŃSKIEJ FEDERACJI SZACHÓW ROMUALDASA MAKAWIACKASA ODBYŁ SIĘ W DZIEŃ PAŃSTWA LITEWSKIEGO

JONAS RIDZVANAWICZIUS

Romualdas Makawiackas aktywnie uczestniczył w szachowym życiu Kowna i całej Litwy, a także przyczynił się do jego rozwoju. Mniej więcej od 1970 roku był kierownikiem szachowej drużyny Kowieńskiego Instytutu Politechniki (teraz KUT), później zaś został prezydentem Kowieńskiej Federacji Szachowej. Dzięki staraniom Romualdasa Makawiackasa, Kowieński Klub Szachowy otrzymał znakomite pomieszczenie pod trybunami Stadionu im. Dariusa i Girensa, gdzie otwarto dziecięcą szkołę szachową.

Za socjalizmu, dzięki osobistym kontaktom, Romualdas pomógł litewskim szachistom wyjść na arenę międzynarodową, uczestniczyć w międzynarodowych turniejach oraz wypełnić normatywy mistrzowskie wielu członkom. Podobne wymagania byłyby niemożliwe do wypełnienia przy wsparciu tylko dalekiej Moskwy. W ten sposób, znany litewski szachista Algimantas Butnorius, już w przeszłej, radzieckiej epoce, został szachowym mistrzem na skalę międzynarodową. Sam Romualdas przez długi czas opiekował się innym młodym szachistą, mistrzem sportu Petrasem Ragailisem, jak i innymi utalentowanymi szachistami, często organizował różne turnieje, był w nich sędzią.

Później, w podziękowaniu za starania, Romualdas Makawiackas był mianowany Prezydentem Honorowym Kowieńskiej Federacji Szachów.

W roku bieżącym, aby uczcić pamięć Romualdasa Makawiackasa, Kowieńska Federacja Szachów po raz pierwszy zdecydowała się zorganizować turniej szachów błyskawicznych. Do przedsięwzięcia ohocho dołączył Związek Wspólnot Tatarów Litwy (ZWTL), z przewodniczącym Adamem Jakubauskasem.

Turniej, w którym udział wzięło 38 szachistów z różnych miast Litwy, odbył się 6 lipca w Kownie w kawiarni „Wasaros Olimpas”. Oprócz samych szachistów w turnieju partycypowało czynnie czy też bacznie śledząc jego bieg przedstawiciele wspólnoty tatarskiej: przewodniczący ZWTL Adas Jakubauskas, Jonas Ridzwanawiczius, który wraz z synem Jonasem był sędzią, Galim Sitdykow, Maryte Milkamanawicziene, Lilia Asanawicziene, Radik Mażitow z synem Albertem, członkowie rodziny Romualdasa Makawiackasa – żona Felicja, córka Farada, wnukowie Danielius oraz Kamile.

Przed turniejem odbył się krótki mityng, na którym przemawiali Jonas Ridzwanawiczius, mistrz międzynarodowy Algimantas Butnorius, przewodniczący ZWTL Adas Jakubauskas, przewodniczący Kowieńskiej Federacji Szachowej Donatas Pilinkus, esperantystka Natalia Iwanowiene.

Jonas Ridzwanawiczius zapoznał uczestników turnieju z ciekawymi faktami z biografii Romualdasa, zaznaczył, iż należał on do mniejszości narodowych Litwy, o szlacheckim pochodzeniu, opowiedział o zasługach jego przodków. A. Butnorius opowiedział o zasługach Romualdasa w kowieńskim oraz litewskim życiu szachowym, o jego działalności za socjalizmu, która sprawiła, iż litewscy szachiści pojawili się na arenie międzynarodowej. A. Butnorius opowiedział o swych wrażeniach, które pozostały po znajomości z Romualdasem.

A. Jakubauskas powinszował zebranych szachistów ze świętem, opowiedział o działalności Romualdasa na rzecz wspólnoty litewskich Tatarów oraz życzył sukcesów uczestnikom turnieju.

N. Iwanowiene oraz M. Milkamanawicziene podzieliły się wspomnieniami o Romualdasie, wysoko oceniwszy jego ludzkie podejście w kontaktach z innymi. N. Iwanowiene wspomniała o zainteresowaniu Romualdasa językiem esperanto.

Turniej odbył się według dziewięciopiętowego systemu szwajcarskiego, gdzie każdy uczestnik miał 15 minut na rozegranie partii. Turniej trwał 5 godzin. Trzeba powiedzieć, że wziął w nim udział mocny skład osobowy szachistów z wielu miast Litwy: Kowna, Wilna, Kłajpedy, Olity, Rasejniai, Jonawy, Kedainiai, Szakiai. Wśród uczestników był też świetny szachista z Niemiec.

Pierwsze miejsce w turnieju podzielił: student Uniwersytetu im. Witolda Wielkiego Aleksandr Jegorow oraz mistrz międzynarodowy z Jonawy Aidas Łabuckas.

Według dopełniającego systemu Bugolca zwycięzcą został Aleksandr Jegorow. Jemu wręczono puchar przechodni oraz nagrodę zwycięzcy.

Trzecie i czwarte miejsca zajęli odpowiednio: członek narodowej drużyny szachowej Litwy mistrz sportu Airidas Sawickas oraz uczeń gimnazjum „Warpas” Domantas Klimcziauskas z Kowna.

Piąte i szóste miejsca zajęli mistrzowie sportu Witautas Waznonis oraz Kestutis Kaunas.

Wszyscy zostali wyróżnieni odpowiednimi nagrodami.

Oprócz głównych laurów wręczono także dodatkowe wyróżnienia, które otrzymali: najlepsze szachistki-kobiety Salomea Zalsaitė oraz Kristina Apanawicziute z Wilna; najlepszy senior – trener kowieńskiej szkoły szachowej Gintautas Petraitis; najlepszy młody szachista do lat 18 – uczeń z Kowna Tomas Tamosziunas. Jeszcze jedną nagrodę – sukcesu – otrzymał szachista z Niemiec Daniel Berg.

Po zakończeniu części oficjalnej uczestnicy turnieju mogli poczęstować się tatarskim „szimtalapisem” oraz żagareliu, kanapkami, przyrządzonymi na miejscu przez uprzejme panie.

Podczas bankietu, w przyjacielskiej atmosferze, swymi wspomnieniami o Romualdasie Makawiackasie podzielił się Kestutis Kaunas oraz Witautas Gailiunas.

Organizatorzy umówili się na organizowanie corocznych turniejów szachowych, poświęconych pamięci Romualdasa Makawiackasa, które miałyby odbywać się w czasie majowych Dni Kowna.

Zmiany w Związku Tatarów RP

(Przeniesiono ze str. 13)

współtwórcą i któremu tyle lat przewodził. Nowym prezesem Rady Centralnej Związku Tatarów Rzeczypospolitej Polskiej wybrany został Stefan Korycki ze Sztabina na Podlasiu, dobrze znany i szanowany działacz. W skład Rady Centralnej powołano: Dżidzisa Szahuniewicza, Aleksandra Bohdanowicza, Stefana Aleksandrowicza i Macieja Szczęsnowicza. Wybrano następnie Centralną Komisję Rewizyjną w składzie: Ajsza Miśkiewicz (przewodnicząca), Ajsza Szabanowicz (zastępczyni), Eugenia Radkiewicz (sekretarz). Powołano także Sąd Koleżeński, do którego zostali wybrani: Tamerlan Półtorzycki (przewodniczący), Musa Czachorowski (zastępca), Alraszyd Milkamanowicz (sekretarz).

W efekcie zmian personalnych, siedzibę Rady Centralnej przeniesiono do Boho-

nik. Jednogłośnie podjęto bardzo istotną uchwałę w sprawie wprowadzenia zmian do statutu Związku Tatarów RP (m.in. odnośnie struktury związku i składek członkowskich). Postulowano zaktywizowanie działalności Centrum Kultury Tatarów Polskich, jako ważnej placówki służącej całej tatarskiej społeczności, reaktywowanie strony internetowej ZTRP oraz propagowanie idei związku wszędzie tam, gdzie pojawiają się tatarskie ślady. Z powodu ważności poruszanej tematyki i jej znaczenia dla naszego środowiska, żałować należy, iż na zjazd nie przybyli przedstawiciele wszystkich jednostek terenowych. Tylko jedność, tylko wspólne działania ponad podziałami może zapewnić sukces, co w konsekwencji przekłada się na dobro nas wszystkich. Oby nowo wybranym władzom Związku Tatarów RP oraz pozostałym działaczom nie zabrakło tej świadomości.

Pirmasis Pasaulinis totorių mokslininkų forumas Kazanėje

(Atkelta iš 1-o psl.)

Plenarinį posėdį atidarė Tatarstano Valstybės Tarybos pirmininkas Faridas Muchametšinas, Tatarstano Respublikos Prezidento, Tatarstano Respublikos Valstybės Tarybos, Tatarstano Respublikos Vyriausybės vardu pasveikinęs susirinkusius totorių mokslo darbuotojus. „Globalizacijos sąlygomis, nykstant tautų ir kalbų barjerams, mokslininkai atsakingi už savo gimtosios kultūros, identiteto ir tautos išsaugojimą“, – savo kalbos pradžioje pažymėjo Tatarstano parlamento vadovas. Jo nuomone, simboliška, kad būtent Kazanėje, neseniai atšventusioje tūkstantmetį ir tapusioje totorių tautos dvasinės traukos centru, šiandien susirinko totorių mokslininkai iš įvairių pasaulio ir Rusijos kampelių. „Tai dar kartą įrodo, kad Tatarstanas atsalingas už totorių tautinės savimonės, kalbos išsaugojimą, nacionalinės kultūros išlaidymą“, – sakė Faridas Muchametšinas. Jis pabrėžė, kad mokslas neturi tautybės. „Bet dvasinio elito atstovai geriausiai išmano savo tautos kultūrą, šeimos šaknis, nerimauja dėl savo gimtosios kalbos ir etnoso likimo. Todėl Tatarstano mokslininkų iniciatyvą vienytis diktuoja pats laikas“, – pabrėžė F. Muchametšinas.

Kalbėdamas apie 15 metų vystomą Tatarstano mokslą, Faridas Muchametšinas priminė, kad, siekdamas suburti Respublikos mokslinį potencialą, 1991 m. Prezidentas M. Šaimijevas priėmė sprendimą įkurti Tatarstano Mokslų Akademiją. „Tatarstano Respublikos Mokslų Akademijos veikla padėjo mūsų mokslininkams sumažinti pereinamojo laikotarpio sunkumus, išsaugoti ir užtikrinti žinomą Kazanės mokslo įstaigų vystymąsi“, – sakė Parlamento pirmininkas.

Tatarstano Respublikos Valstybės Tarybos pirmininkas susirinkusiesiems perskaitė Tatarstano Respublikos Prezidento M. Šaimijevo sveikinimą 1-ojo tarptautinio totorių mokslininkų forumo dalyviams.

„Gerbiami tautiečiai!

Širdingai sveikinu Jus, susirinkusius Tatarstano žemėje – garbingus totorių tautos sūnus ir dukteris, įnešančius svarų indėlį į savo tautos ir pasaulio mokslo plėtrą.

Mūsų tautos istorijos puslapiai susiję su žymių švietėjų ir mokslininkų – Kul Gari, Muchamedjaro Kursavi, Mardžani, Kamajaus, Muštari ir daugelio kitų vardais. Išskirtinis totorių tautos bruožas buvo žinių troškimas, tiesos ieškojimas, švietimo ir tikėjimo poreikis.

Deja, lemtingais istorijos posūkiu daugelis mūsų tautos inteligentijos atstovų atsidurdavo už tėvynės ribų. Ir emigracijoje mūsų tautos šviesuoliai – Jusufas Akčura, Sadri Maksudi, Bari Battal–Taimas, Achmed Timer ir kiti pa-



G. Miškinienė, Z. Kanapackaja, G. Sitykovas su Kazanės valstybinio universiteto profesore D. Usmanova ekskursijos į universitetą metu

siekė mokslo aukštumas ir išgarsino savo vardą. Šiuo metu Rusijoje ir užsienio šalyse triūsia tūkstančiai totorių mokslininkų, plečiančių beribius mokslinio pažinimo horizontus.

Su pasididžiavimu tariame šiuolaikinių tėvynainių mokslininkų – Roaldo Sagdejevo, Rašido Siuniajevo, Kamilio Valejevo, Aišos Rorlich, Nadiro Davleto, Ganelio Pultaro ir daugelio kitų vardus. Džiaugiuosi, kad daugelis garsių mokslininkų pagerbė Kazanę ir šiandien yra čia.

Šiuolaikinis Tatarstanas – vienas greičiausiai besivystančių Rusijos Federacijos regionų, turintis didžiules socialines–ekonomines galimybes. Šiandien Respublikoje vykdoma daugybė inovacinių projektų, paremtų Tatarstano mokslo įstaigų laimėjimais.

Nuoširdžiai linkiu forumo dalyviams vaisingo darbo Tėvynės ir pasaulio mokslo labui, sėkmės, sveikatos ir gerovės!”

Sveikinamąjį žodį forume tarė Pasaulinio totorių kongreso Vykdomojo komiteto pirmininkas Rinatas Zakirovas. „Šiuo metu totorių bendruomenių gyvenime vyksta daug teigiamų perversmų“, – sakė Kongreso pirmininkas. Jo žodžiais, paskutiniu metu pastebimos totorių pastangos susivienyti dvasine gimtine laikomoje Tatarstano sostinėje, džiaugtis jos laimėjimais ir nerimauti dėl sunkumų. Pasaulinio totorių kongreso specialistai surinko duomenis apie 800 totorių mokslininkų, gyvenančių Rusijoje, mokslinius darbus bei apie 150 užsienyje gyvenančių jų kolegų.

Nemažo susidomėjimo sulaukė pranešimas, kurį skaitė Makso Planko (Garšingas, Vokietija) instituto Astronominės fizikos draugijos direktorius, Rusijos Mokslų Akademijos akademikas, TMA garbės narys Rašidas Siuniajevas. Jo įdomus pasakojimas priverė atitraukti dėmesį nuo žemiškų rūpesčių ir pakelti akis į dangų. Šių dienų astrofizikų galimybės stublina: jie gali matyti 10 milijardų galaktikų, per paskutinius 10 metų atrastos

245 planetos aplink tolimas žvaigždes, o prieš kelis mėnesius buvo atrasta planeta, panaši į Žemę. Gali būti, kad ten yra gyvybė. Rašidas Alejevičius pasakojo apie žvaigždžių vaidmenį daugeliui gamtos reiškinų. „Be žvaigždžių nebūtų mūsų“, – sakė jis. Tai ir alegorija, ir mokslinis faktas. Mokslininko pranešimas, kad po 3 mlrd. metų susijungs Paukščių takas ir Andromedos rūkas ir tai mūsų Žemei turės neigiamos įtakos, buvo įdomus visiems Forumo dalyviams.

Rugsėjo 21 d. tautiniame kultūros centre „Kazanė“ vyko antroji 1-ojo Pasaulinio totorių mokslininkų forumo darbo diena. Mokslininkai tęsė darbą dviejose – humanitarinių bei techninių ir tiksliųjų mokslų – sekcijose.

Rusijos Mokslų Akademijos Okeanologijos mokslinių tyrimų instituto direktorius, Rusijos Mokslų Akademijos akademikas R. Nigmatulinas, apibendrinamas forumo darbo rezultatus, pažymėjo: „Mūsų forumo darbas buvo sėkmingas. Mokslininkai rado bendrą kalbą, sugebėjo išspręsti labai svarbias ir aktualias problemas. Mes pakilome vienu laipteliu“. Buvo priimta forumo rezoliucija ir nuostatai dėl totorių mokslininkų Koordinacinės tarybos prie Tatarstano Respublikos Mokslų Akademijos steigimo. Iš 11 narių sudaryta Koordinacinė taryba, į kurią išrinktas ir Lietuvos totorių atstovas – socialinių mokslų daktaras Adas Jakubauskas. Priimtas sprendimas kitą totorių mokslininkų forumą sukviesti po trejų metų.

Pasibaigus Pasauliniam totorių mokslininkų forumui, priimta rezoliucija. Pritarta totorių mokslininkų, gyvenančių įvairiose pasaulio šalyse, moksliniam bendradarbiavimui. Pasiūlyta įkurti Koordinacinę tarybą prie Tatarstano Respublikos Mokslų Akademijos pasaulio totorių mokslininkų veiklai suvienyti. Nutarta sukurti totorių mokslininkų inovacinių idėjų banką, kuris darytų įtaką Tatarstano Respublikos ekonomikos ir kultūros plėtrai.

Pagal informacinės agentūros „Tatar inform“ medžiagą parengė Galimas SITDYKOVAS

JOKŪBO DZIENAJEVIČIAUS DIENORAŠTIS

(*Tėsinys, pradžia 2006 m. Nr. 11–12 (99–100), 2007 m. Nr. 1–2 (101–102), 3–4 (103–104), 5–6 (105–106)*)

Susikūrus Varėnos apskričiai, buvo pradėtas leisti laikraštis „Tarybinis balsas“. Redaktore buvo paskirta Janina Paukštytė. Išleido ji tik vieną laikraščio numerį. Po jos redaktoriumi dirbo kilęs nuo Rusijos Ignas Steponavičius, kuris vėliau tapo dėstytoju Žemės ūkio akademijoje. Apskrities spaudoje pradėjau aktyviai bendradarbiauti ir aš. Rašiau publicistinius straipsnius, informacijas apie vykdomojo komiteto priimamus sprendimus, apie apskrities įstaigų darbą bei gyvenimą ir kt. Mano rašinių būdavo beveik kiekviename laikraščio numeryje, dažnai po kelis. Todėl pasirašydavau ir pavarde, ir slapyvardžiu – D. Jakubėnas, J. Daunys, J. Daugėla, J. Štukauskas ir pan. Pradėjau rašyti ir į „Tiesos“ bei „Czerwony Sztandar“ laikraščius. O vėliau ir į srities laikraštį „Raudonoji žvaigždė“. Susikūrus Druskininkų rajonui buvo pradėtas leisti rajono laikraštis „Po Spalio vėliava“, jo redaktoriumi paskyrė V. Savčenką. Redakcijos kadrai buvo nesukomplektuoti. Laikraštis buvo išleidžiamas du kartus per savaitę. Per mėnesį turėjo išeiti 24 numeriai, o išėjo tik 8, ir tie ne visi reikiamo formato – vietoje keturių puslapių – tik po du puslapius. Aš Druskininkuose jau buvau išdirbęs 11 mėnesių ir išėjau atostogauti. Tuo metu man buvo pasiūlyta eiti laikraščio redaktoriaus pareigas.

Turėjau važiuoti į Vilnių ir užėiti į kadrų skyrių. Užėjau, o ten sėdi totoriško veido vyras, lyg ir matytas. Tai buvo Selimas Aleksandravičius. Jo tėvai kadaise gyveno Raižiuose, paskui persikėlė į Vievį. Aleksandras pasižiūrėjo į mano dokumentus, į mane ir paklausė:

– Ar ne iš Raižių būsi?

Atsakiau teigiamai.

– A, prisimenu, – nusijuokė jis. Juk abu vaikščiojom pas hodžą mokyti Koraną skaityti.

Grįžau į Druskininkus jau „iškeptas“ redaktoriaus. Vėliau į Druskininkus pirmuoju partijos rajono komiteto sekretoriumi atvažiavo tas pats Aleksandravičius.

Redakcijoje aš radau vieną sukrypusį stalą ir porą kėdžių su trimis kojomis. Reikėjo pirmiausia apsirūpinti baldais. Jų miesto parduotuvėje buvo šiek tiek, bet įstaigoms jų pagal banko pervedimus



1927 m. žurnalo „Žvaigždutė“ redaktorius Tijuonaitis, dovanojęs nuotrauką Jokūbui su užrašu „mielam Žvaigždutės bendradarbiui totoriui Jokūbui Dzienajevičiui Raižiuose Butrimonių val.“

nepardavinėjo. Tada Druskininkuose dar nebuvo valstybinės prekybos, o tik kooperatinės parduotuvės. Rajkoopsajungos pirmininkas Barysas išrašė redakcijai sąskaitą įvairioms prekėms, kurias bankas leisdavo įsigyti pavedimais, o vietoj tų prekių paėmiau baldus. Apgavystė? Bet ką padarysi, reikėjo ieškoti išeities, norint bent kiek žmoniškiau dirbti. O kaip redaguoti laikraštį, kai nesi niekad dirbęs redakcijoje, kai tavo išsilavinimas tik 8 klasės ir kai tavo bendradarbiai ne ką raštingesni? Sunkino darbą ir tai, kad jį reikėjo derinti su dažniais išvykimais į kaimą ir su mokymusi vakarinėje mokykloje bei visuomenine veikla.

Iš pradžių Druskininkuose nebuvo ir spaustuvės, tad laikraštį veždavome spausdinti į Varėną. Čia pasisėmiau žinių, kaip laužyti laikraštį, ką kur spausdinti, iš Varėnos rajono laikraščio redaktoriaus Broniaus Daktariūno. Korektoriumi iš pradžių pas mus dirbo Druskininkų vidurinės mokyklos lietuvių kalbos ir literatūros mokytojas Bronius Akstinas. Būdavo, randa rašinyje kokią klaidą, pasideda ant stalo rašinių, vaikšto aplink ir juokiasi už pilvo susiėmęs. Juk ir pirmasis redakcijos sekretorius Henrikas Nedzveckas, nors ir baigęs vidurinę mokyklą, lietuvių kalbą, kaip lenkų tautybės žmogus, nelabai mokėjo. Daug keblumų sudarydavo ir cenzūra – „Glavlitas“. Glavlito atstovai rajonuose buvo partijos komitetų propagandos ir agitacijos skyrių vedėjai. Be jų parašo negalima buvo spausdinti laikraščio. Jų pareiga buvo sekti, kad nebūtų laikraštyje skelbiamos valstybinės paslaptys. Ypač apie karinių

dalinių dislokavimą. Buvo nemažas sąrašas draudžiamų spausdinti dalykų. Mūsų Glavlito atstovas Arkadijus Kovalenkovas skaitydavo visą laikraščio tekstą ir kartais braukydavo ir leistinus žodžius bei sakinius. Tekdavo ginčytis, įrodinėti, kad jis klysta. Dėl to dažnai vėluodavome išleisti laikraštį. Po kurio laiko tą tikrinimą ir pasirašymą rajono laikraščiuose panaikino. Tiesiog už paslapčių išdavimą buvo atsakingi redaktoriai.

Grupei rajoninių laikraščių redaktorių 1951 metų pabaigoje surengė mėnesinius kursus „Tiesos“ redakcijoje, kur ir gavau pirmuosius redagavimo igūdžius ir kt. Čia pirmą kartą susipažinau su tada dar mažai žinomu, o vėliau pagarsėjusiu poetu Pauliumi Širviu, dirbusiu Rokiškio rajono laikraščio redaktoriumi. Būdavo, mes miegame bendrabutyje, o Paulius, atsigulęs lovoje ant pilvo, kuria. O dieną, paskaitų metu, įlindęs į kampa snaudžia.

Po kurio laiko Paulius Širvyas atvyko į Druskininkų rajoną. Vedė jis, berods, rajono spaustuvės darbuotoją. Paulius Širvyas buvo paskirtas Merkinės MTS du kartus per savaitę ėjusio laikraščio redaktoriumi. Laikraštis buvo spausdinamas rajono spaustuvėje Druskininkuose, tad su Pauliumi tekdavo dažnai susitikti. Susitikdavome dažnai ir man jau dirbant Varėnoje.

1952 metais grupei redaktorių buvo organizuoti trijų mėnesių kursai Vilniuje.

Gyvenome Basanavičiaus gatvės name prie kolūkiečių turgaus. Mokėjo mums visą atlyginimą plus stipendiją – po 15 rublių. Auditorija buvo įvairi – vieni turėjo nebaigtą aukštąjį išsilavinimą, kiti

– baigę vidurinę mokyklą, tretį, kaip ir aš – su nebaigtu viduriniu išsilavinimu. Tais pačiais 1952 metais gruodžio mėnesį buvau komandiruotas atlikti mėnesinę praktiką Vilniaus srities laikraščio „Raudonoji žvaigždė“ redakcijoje. Laikraštį tada redagavo Petras Griškevičius. Praktikos metu teko apsilankyti Vito kailių fabrike, „Lelijos“ siuvimo fabrike ir parašyti iš šių įmonių reportažus, taip pat išvykti į savo Druskininkų rajoną ir iš ten parvežti medžiagą laikraščiu. Redakcijos laškų skyriuje man buvo duodama apdoroti ir paruošti spaudai skaitytojų laiškus.

O 1953 metų vasarą vėl mėnesiniai kursai Vilniuje, 1954 metų žiemą organizuoti savaitiniai kursai rajonų laikraščių redaktoriams Kaune. Šių kursų metu mus nuvezė į jau pradėjusią veiktį Kėdainių mineralinių trąšų gamyklą ir statomą Jonavos amoniako gamyklą, supažindino su Kauno „Pergalės“ gamykla, kuri tuo metu gamino garo turbinas. Didelį įspūdį paliko tada jau statoma dirbtinio šilko gamykla.

Siekiant mažinti išlaidas administraciniam aparatui išlaikyti buvo panaikintos Lietuvoje sritys, pradėta stambinti rajonus ir apylinkes, o vėliau ir kolūkius. Druskininkai buvo paskelbti sąjunginės reikšmės kurortu, kuriam rajono tipo administracinis centras trukdytų dėl bereikalingo judėjimo. Druskininkai buvo paskelbti respublikinės reikšmės miestu, nepriklausomu nuo rajono valdžios. 1955 metų pradžioje pasklido gandai, jog bus panaikintas Druskininkų rajonas.

Į Druskininkus atvyko likvidacinė komisija, kurios pirmininkas buvo Varėnos rajono Tarybos vykdomojo komiteto pirmininkas Pilipavičius. Vežė į Varėną baldus, tvarkė dokumentus. Mūsų redakcijos baldus pasiėmė Varėnos redakcija. Tada net nenumačiau, kad už savo stalo vėl atsėsiu, žinoma, jau Varėnoje.

Atvykęs į Druskininkus, Pilipavičius man pareiškė:

– Girdėjau, kad nenori važiuoti į naują paskyrimo vietą. Žinau, kad buvai Varėnos apskrities vykdomojo komiteto sekretorius. O man reikalingas vykdomojo komiteto sekretorius. Važiuok pas mus į Varėną. Ir žmoną įdarbinsim, ir butu aprūpinsim, persikėlimo išlaidas apmokėsime...

Po devynių mėnesių Varėnos rajono laikraščio „Tarybinis balsas“ redaktorius Kazys Laužikas išvyko dirbti „Nauju keliu“ (P. Cvirkos) kolūkio pirmininku į Tolkūnus. Tada pasiūlė man dirbti lai-



1929 m. Jokūbas Dzienajevičius, Senuta ir Adomas Kerevičius-Kerentis – pasakėčių kūrėjas, visi trys žurnalo „Žvaigždutė“ bendradarbiai Butrimonyse

kraščio redaktoriumi. Aš su mielu noru sutikau. Taip 1956 metų gegužės mėnesį aš tapau Varėnos rajono laikraščio „Tarybinis balsas“ redaktoriumi. Kolektyvas redakcijoje buvo susiformavęs neblogas. Prie redakcijos subūrėme jaunųjų literatų būrelį, laikraštyje įvedėme savaitinį literatūrinį puslapį. Laikraštis, paįvairintas nuotraukomis iš rajono gyvenimo, literatūriniais kūriniiais, tapo patrauklesnis. Jo tiražas žymiai išaugo.

Kiek vėliau mes užmezgėme pažintį su Baltarusijos kaimyninių rajonų Ščiučino ir Voronovo laikraščių redakcijomis, pradėjome keistis laikraštine medžiaga, puslapiais.

Buvo tik sunkoka dėl ankštų darbo patalpų. Redakcija talpinosi kartu su spaustuve dviejuose kambarėliuose. Tik po metų gavome šiek tiek didesnes patalpas buvusiam kelių valdybos name. Jau 1962 metais, kai laikraštis pradėtas leisti tris kartus per savaitę ir padidėjo redakcijos darbuotojų skaičius, mes gavome visą namelį. Rajono vykdomasis komitetas leido redakcijai nusipirkti motociklą „MK“ su priekaba. Mes galėjome laisvai ir dažniau nuvykti į kaimą, paruošti medžiagą spaudai.

Reformuojant spaudos organų darbą, laikraščiai buvo pradėti leisti tris kartus per savaitę. Laikraščių redakcijoms buvo padidinti etatai ir darbuotojų atlyginimai, įsteigti nauji skyriai. Bet buvo iškeltas vienas reikalavimas – laikraščio redaktoriumi turi būti asmuo, baigęs aukštąjį mokslą arba besimokąs aukštojoje mokykloje.

Prie Varėnos gamybinės žemės ūkio valdybos iš pradžių buvo prijungtas Eišiškių rajonas, tai mūsų laikraščiu buvo duotas naujas pavadinimas „Raudonoji vėliava“ (buvęs Eišiškių rajono

laikraščio pavadinimas), nes „Tarybinio balso“ pavadinimų buvo ir daugiau.

Kadangi turėjau tik vidurinį išsilavinimą, laikraščio redaktoriumi buvo paskirtas Domas Jankauskas. Aš tapau redaktoriaus pavaduotoju, nes tokios pareigos naujuose redakcijų etatuose atsirado.

Kartu aš tapau ir redakcijos žemės ūkio skyriaus vadovu.

Pagal dokumentus aš buvau jau peržengęs pensinį amžių, į pensiją išėjau 1971 m. rugsėjo mėnesį, kai man tikrai sukako 60 metų. Taip mano aktyvus darbas baigėsi, tačiau aš nesiruošiau ilsėtis.

Gyvenimas pragyventas. Kiek sutikta žmonių, dirbta su jais, bendradarbiauta. Ir daugelio jų jau nėra tarp gyvųjų – ir vyresnių už mane (tai natūralu), ir daug jaunesnių (kas skaudžiausia). Apie kai kuriuos iš jų rašiau, nors ir prabėgomis. Tačiau norėčiau juos dar kartą paminėti, prisiminti kai kuriuos jų gyvenimo epizodus.

Savo senelių iš motinos ir iš tėvo pusės neprisimenu, nes jų nebuvo, kai aš gimiau. Ir pasakojimų apie juos girdėjau mažai. Prisimenu tik kai kurias nuotrupas apie senelį Jokūbą Dzienajevičių, mano tėvo tėvą. Sako, buvo šveplas, neįstardavo raidės „r“, vietoj jos tarė „n“. Kartą senelis grįžo iš Kauno turgaus, pardavęs daržoves, jau naktį. Kelyje jį sustabdė plėšikai, reikalaudami pinigų. Senelis neišsigando, sumojo, kaip išsisukti nuo plėšikų – ištraukė iš kišenės pypkę su ilgu cibuku ir atstatė į plėšikus lyg pistoletą. Plėšikai išsigando ir pabėgo, o senelis laimingai grįžo namo.

Motinos paveikslas, be abejo, palieka šviesiausią prisiminimą žmogaus širdy-
(Nukelta į 22-ą psl.)

JOKŪBO DZIENAJEVIČIAUS DIENORAŠTIS

(Atkelta iš 21-o psl.)

je. Apie ją nemažai rašiau. Tik pridursiu, kad jos tėvo kailiadirbio Aleksandro Ščucko, gyvenusio Aukštadvaryje, šeimoje buvo keturios dukros ir vienas sūnus. Taip pat tai, kad mama, būdama 1,5 metų amžiaus, vos nenuskendo. Jos motina ravėjo daržus prie pat ežero, paguldžiusi miegančią dukrelę Zosytę lysvių galugalyje prie ežero kranto. Toji, pabudusi iš miego, nuropojo prie vandens ir, norėdama sugauti pasirodžiusią žuvytę, įkrito į vandenį. Motina, tik išgirdusi žiopčiojimą, pakėlė galvą, pamatė beskėstančią dukrą ir ištraukė ją. Mama vos nenuskendo ir kitą kartą, jau būdama paauglė. Maudėsi ji su drauge Aukštadvario ežere „Zameček“ (Pilaitė). Abi nusprendė perplaukti ežerą skersai.

– Priplaukiame mudvi ežero vidurį, – pasakojo mama, – o ten vanduo juodas, šaltas (nes šis ežeras labai gilus), ir išsigandome. Iš išgąščio netekome jėgų, bet, drąsindamos viena kitą, vis dėlto perplaukėme šį ežerą.

Mama buvo labai gabi ir išmoninga. Mokėdavo ji suverpti ploniausius siūlus, išausti gražiausius audimus. Audė namėmis staklėmis dvynčius, keturnyčius ir net šešioliknyčius audinius įvairiais raštais – rankšluosčius, paklodes ir antklodes. Puošdavo kambarį iš šiaudų pagamintais „pajonkais“ (vorais), iškirptais iš popieriaus ornamentais.

Mano tėvas turėjo tris brolius. Tėvo brolių Abrahamą Dzienajevičių pažinojau tik iš fonuotraukos, nes jis buvo išvykęs į Ameriką. Ten jis aukso kalnų

nerado. Buvo vedęs, turėjo du sūnus, bet buvo silpnos sveikatos, gyveno nepasiturinčiai. Kai aš mokiausi Alytuje ir nusiunčiau jam laišką su savo nuotrauka, jis man atsiuntė penkis dolerius. Po kelių metų, kai iš Amerikos atvažiavo pasisvečiuoti mano mamos tikibinė sesuo, arabiškai vadinama „achroc“, per ją dėdė dar atsiuntė man penkis dolerius, o sesutei Ninai atraižą suknelei. Amerikojė dėdė ir mirė.

Tėvo brolių, dėdę Joną Dzienajevičių prisimenu nuo 1918 metų, kai jis demobilizavosi iš kariuomenės ir atvyko pas mus į Smolenską ir kartu grįžome į tėviškę. Jau rašiau, kad jis vedė našlę Zofiją Aleksandravičiūtę, kuri buvo Alberto Jakubausko žmona, likusi su keturiais vaikais – Aleksandru, Jokūbu, Felicija ir Maryte. Dėdė Jonas susilaukė dar septynių vaikų – dviejų sūnų ir penkių dukrų. Viena iš jo dukrų – Rozytė – baigė medicinos mokyklą, įsigijo akušerės specialybę. Dėdė Jonas mirė, sulaukęs apie 90 metų.

Jauniausias tėvo brolis Selimas Dzienajevičius gimė nesveikas, jis gyveno mūsų šeimoje, o kai dėdė Jonas vedė, Selimas perėjo gyventi pas jį, padėjo jo šeimai dirbti. Selimas buvo pramokęs skaityti ir rašyti rusiškai, buvo paimtas į Lietuvos kariuomenę, iš ten rašydavo laiškus. Jis turėjo ir gerų, ir blogų polinkių – labai mėgdavo sodinti medelius ir visur jų prisodino. Kai Raižiuose įkūrė kolūkį, jis ganė arklus, vėliau persišaldė ir buvo suparalyžuotas. Dėdė Selimas mirė, turėdamas gal 60–70 metų.

Vienintelį mamos brolių Ščucką (berods, Salichu vadinamą) mačiau tik vieną kartą pas mus atvažiavusį ir antrą kartą, kai atvežė jį laidoti.

Kiek daugiau žinau apie mamos seseris. Vyriausioji jų Helia (Elena) buvo ištekėjusi už mūsų bendrapavardžio (nors ir ne giminaičio) Dzienajevičiaus iš Nemėžio kaimo, turėjo sūnų Silvestrą. Tetos aš nepažinojau iki vokiečių okupacijos metų, kai teko pirmą kartą nuvažiuoti į Nemėžį. O su jos sūnumi pusbroliu Silvestru buvau susipažinęs anksčiau. Kai 1919–1920 metais vyko kovos tarp Lietuvos ir Lenkijos dėl Vilniaus krašto, Silvestras buvo atvykęs pas mus į Raižius svečiuosna. Greit lenkų Želigovskio armija užgrobė Vilnių ir Vilniaus kraštą. Buvo nustatyta demarkacinė linija (laikinoji siena tarp Lietuvos ir Lenkijos). Sieną buvo uždaryta. Ir tik po metų pusbrolis grįžo namo, slaptai perėjęs sieną Onuškių apylinkėse. Tuo metu tetos Helios vyras Dzienajevičius jau buvo miręs. Teta pradėjo gyventi su totoriumi Muravskiu, su kuriuo sugyveno dvi dukras – Ziunią ir Ievą. Teta Helia buvo nuoširdi moteriškė, ji pergyveno ir antrą savo vyrą, ir savo seserį – mano mamą, nors buvo vyresnė už ją.

Antroji mamos sesuo pagal amžių buvo Ieva, o penktoji – Emilija. Jas prisimenu nuo pat vaikystės. Abi jos, dar netekėjusios, prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui, atvyko pas mus iš Aukštadvario į Raižius ir kartu su mumis keliavo į Rusiją kaip karo pabėgėlės. Tetos mane labai mylėjo, lepino. Kai atvykome į Rusiją, teta Ieva greit išvyko į Jelnį ir įsidarbino vienoje žydų šeimoje aukle. Vėliau į Jelnį išvažiavo ir teta Emilija. Teta Ieva iš Tarybų Sąjungos grįžo tik 1922 metais ir atsiavežė maišą carinių pinigų (nikolajevkų ir katerinkų), kurie jau neturėjo jokios vertės nei Rusijoje, nei Lietuvoje. Teta Emilija, ištekėjusi už ruso Goloveškino, liko Tarybų Sąjungoje. Antrojo pasaulinio karo metu jos vyras žuvo, ir teta Emilija su dviem jau suaugusiomis dukromis grįžo į tėviškę tik po karo. Viena jos dukra, ištekėjusi jau pas mus už ruso, išvyko kažkur į Rytus, o kita – Zina ištekėjo už lietuvio Zamblausko, dirbusio tuomet Butrimonių kolūkyje. Teta Emilija iki pensijos dirbo Alovės ryšių skyriaus viršininke. Ji mirė pas dukrą Ziną Alovėje.

Teta Ieva, grįžusi iš Tarybų Sąjungos,



1947 m. Jokūbas, jo žmona Felė, vaikai Sonė ir Stepas Varėnoje

dar ilgokai gyveno pas mus. Ji mėgo kompaniją, buvo jaunimo „pravadyrium“ šokiuose ir žaidimuose, bet taip ir neištekėjo. Nemėžyje ji turėjo palikimą – vieną ar du hektarus žemės. Ji persikėlė ten gyventi, slapta perėjusi Lietuvos–Lenkijos sieną kartu su seserėnu Silvestru Dzienajevičiumi – mano pusbroliu. Ten, Nemėžyje, teta ir mirė.

Trečioji pagal amžių mamos sesuo Marija buvo ištėkėjusi už kailiadirbio Milkamanavičiaus, gyveno gal Semeliškėse, o gal Vievyje. Turėjo su juo du vaikus. Pirmasis pasaulinis karas nubloškė juos net į Penzą. Teko jos vyrą Milkamanavičių matyti, kai jis iš Penzos atvyko pas mus į Jesenoką svečiuosna. Penzoje mirė abu tetos Marijos vaikai ir vyras. Grįžo ji į tėviškę vėliau negu mes, viena. Gyveno kurį laiką pas mus. Ji, kaip ir mama, buvo prasilavinusi, išmokė mane rusiškai skaityti ir rašyti bei pirmųjų aritmetikos įgūdžių. Su teta Marija man teko daugiausia bendrauti. Jai pasipiršo jos pirmojo vyro jaunesnysis brolis Bernardas Milkamanavičius. Jie susituokė ir išvažiavo į Maizelionių kaimą už trijų kilometrų nuo Alytaus Merkinės link. Ten įsikūrė pas ūkininką Holochvoščių ir pradėjo gyventi pertvarkytoje joirtyje ir dirbti kailius. Pusę ar trečdalį uždarbio atiduodavo šeiminkui už kampa. Milkamanavičiai po poros metų prasigveno. Nupirko iš žydo Nemunaičio miestelyje namą ir ten pradėjo dirbti kailius. Ten teko lankytis kasmet ar po kelis kartus per metus. Kiekvienais metais teta kviesdavo mane atvažiuoti kokiai savaitei ar daugiau sugiedoti jasienių už mirusius gimines, už šeimos sveikatą ir t. t. Turėdamas laisvesnio laiko, bandžiau padėti tetos vyrui darbuose. „Kriukavau“, t. y. minkštinau jau išraugintus kailius su tokiu geležiniu kriuku. Darbas su kailiais buvo sunkus. Sulenkdamas kailį pusiau vilna į vidų, o vidinę kailio pusę ištepdamas ruginių miltų tešla, prieš tai dalge nuskutę ant kailio pasilikusius mėsgalius, ir dėdavo eilėmis į platų kubilą rauginti. Po nustatyto laiko kailius išimdavo ir pakabindavo ant kartelių džiuoti. Toks išdžiūvęs avikailis būna susitraukęs, kietas, todėl jis buvo minkštinamas ir kartu ištempiamas jau mano minėtu kriuku. Kailis buvo iš vieno galo specialia kilpa pritvirtinamas prie kabančios po lubomis virvės. Minkštinotą kaire ranka paimdavo kailį iš apačios už vilnos. Dešinėje rankoje jis laikydavo kriuką už koto, įstatydavo dešinę koją į pritaistytą apačioje koto kilpą ir braukydavo buku peiliu išilgai kailio iš viršaus į apačią. Tie veiksmai buvo kartojami, apatinę



1953 m. Druskininkų laikraščio „Po spalio vėliava“ ir spaustuvės darbuotojai

kailio dalį pritvirtinus viršuje, o viršutinę dalį nuleidus žemyn. Kailis pasidarydavo minkštas, bet nuo jo paviršiaus dar reikėdavo nuimti mėzdras... Tam reikalui buvo padaromas specialus ožys ar varstotas – o tikriausiai pusė perskelto rąsto, kurio apvalioji pusė (gerai išlyginta) būdavo viršuje, o plokščia – apačioje. Vienas to pusračio galas atsiremdavo į grindis, o kitas būdavo pakeliamas ant dvikojės atramos. Ant šio ožio padeda kailį vilna apačion, ir žmogus, atsistojęs prie pakelto ožio galo, gerai išaštrinto dalgio ašmenimis braukia per kailį iš viršaus apačion, keisdamas kailio padėtį, kad jo paviršius būtų lygiai nuskustas nuo vidurio iki kraštų. Kad būtų lengviau skusti, kailį vis ištrindavo dideliais kreidos gabalais. Kailis pasidarydavo minkštas, švelnus, tačiau dar reikėdavo apdirbti ir kitą jo pusę – iššukuoti vilną, o kartais ir pakirpti, kai per daug ilga. Šukuodavo specialiai padarytomis šukomis. Prišukuotą vilną parduodavo ir turėdavo papildomų pajamų. Tik po šukavimo kailiai buvo dažomi – juodai, rudai ar paliekami balti. Po dažymo kailis dar kartą minkštinamas, patempiamas. Tetėnas Milkamanavičius buvo geras savo darbo meistras. Jo kailiai būdavo tinkamai išrauginti, nesukietėdavo ir nudažyti gerais dažais nenublukdavo. Todėl jis garsėjo tolimiausiuose kaimuose, jam atveždavo daug darbo. Jis jo atlikti pats nespėdavo, todėl samdydavo padėjėjus. Milkamanavičius už vieno kailio išdirbimą gaudavo

pinigus ir priedo po 1 kg rugių ar ruginių miltų, jei nesunaudodavo rauginimui. Prišukuodavo nemažai vilnos. Be kailių, jis vertėsi ir žaliuoju galvijų odos išdirbimu, vadinamu „syroviec“. Oda nebuvo rauginama, o tik pašalinamos vidinėje pusėje mėzdras, o kitoje pusėje – plaukai. Paskui tokia oda buvo ištepama skystu tepalu, vadinamu „varvoliu“, susukama kaip vamzdelis ir dedama į specialų prietaisą minkštinti. Šis procesas kartojamas kelis kartus. Sunkus tas odos sukimas, bet oda persunkia tepalu, suminkštėja ir niekada nesukietėja. Tokia oda buvo naudojama arklų pakinktams gaminti. Dėdė supjausdydavo tokią odą gabalais ar diržais ir parduodavo. Kad nesumaišytų atvežtų apdirbti odų, jis atpjaudavo piršto ilgio ir storio pagaliuką, vieną šoną nudroždavo, kad būtų plokščias, ir toje plokštėje peiliu įrėždavo skersai atitinkamus rėvelius. Jeigu žmogus atvežė vieną kailį – vienas rėželis, jei du – du rėželiai ir t. t. Tai buvo vadinamos „birkos“. Tokią birką perskeldavo pusiau, vieną pusę atiduodavo davusiam išdirbti kailį, o kitą pusę prišėdavo prie vieno kailio. Jei yra daugiau kailių, tai jie surišami į vieną paką, birka prišėdama prie vieno kailio, o kituose pakuose išduriama pakraštyje tiek taškų, kiek kailių yra pake. Į bendrą skirtų apdirbti kailių partiją stengdavosi nedėti pakų su vienu kailių skaičiumi. Pagal tas žymes kailius vėl suriūdavo į atskirus pakus. Ateina klientas atsiimti kailių, paduoda savo birkos puselę, o kailiadirbys prideda ją prie savo puselės, prišėdama prie kailio, – jos turėdavo atitikti viena kitą. Buvo sunkiau, jei žmogus pamedavo savo birkos puselę, tada reikėdavo laukti, kol iš tos partijos atsiims savo kailius kiti, o pametusiam – kas pasiliko.

Antras tetos Marijos gyvenimo etapas prasidėjo, kai šeima iš amatininkų tapo žemdirbiais. Milkamanavičius sutaupė nemažą sumą pinigų ir nupirko Butrimonių miestelyje prie pat žydų kapinių 11 ar 15 ha žemės, mokėdamas gana aukštą tais laikais kainą – po 1000 litų už hektarą. Pasistatė dviejų galų gyvenamąjį namą, tvartą, kluoną, nusipirko porą arklų, keletą karvių, ūkio padarugus. Namą pirko Nemaniūnuose ties Birštonu jau suręstą, bet dar neįrengtą, su pagamintais langais ir durimis, bet dar neįstatytus. Apžiūrėti šį namą ir sulygti kainą buvo pavesta man, dėl to dviračiu važinėčiau į Nemaniūnus, o paskui dalyvavau talkoje, parvežant namą į Butrimonis.

(Bus daugiau)

Sveikiname Emiliją JAKUBAUSKIENĘ
su gražiu 65 metų jubiliejumi.

Ne skaičiai nulemia metus, o mūs keliai, darbai ir mintys, tuo, kuo praturtinam kitus, mokėdami save dalinti. Tad likite visada tokia, kokią mes mylim ir pažįstam, su šypsena gera, jautia ir siela sklidina jaunystės!

Vyras Juozas, sūnūs Eugenijus ir Adas Jakubauskai
Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga

Sveikiname Rozaliją MAKULAVIČIENĘ,
sulaukusią gražaus 85 metų jubiliejaus.

Linkime, kad Jūsų akys skausmo nematytų ir lūpas puošytų šypsena gera, o jei skaidrus lašelis skruostu kartais nusiristų, kad būtų tai tik džiaugsmo ašara tyra.

Dukros Emilija Jakubauskienė ir Zina Šagunevičienė, sūnus Aleksas Makulavičius
Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga

Prie Alytaus apskrities totorių bendruomenės įsteigtas Senjorų klubas.

Jo planai – suaktyvinti garbius Alytaus miesto ir rajono senjorus, paskatinti juos turiningai leisti laisvalaikį, kartu švęsti šventes, gimtadienius, jubiliejus, rengti bendrus renginius su kitais Lietuvos totorių bendruomenės Senjorų klubais.

Bendraukime, mielieji tautiečiai. Prašome kreiptis į Emiliją Jakubauskienę, tel. 868287934.

Aktorius Charlesas Bronsonas



Isimintini veido bruožai, šačitoje „užsidirbti“ geležiniai raumenys nuo pat debiuto filme Charlesa Bučinski „įspraudė“ į charakterinius vaidmenis

Iš tėvo lietuvio, turinčio totoriško kraujo, Charlesas paveldėjo įkypas akis, atsikišusius skruostikaulius ir juodus plaukus.

Charleso aktorinis debiutas buvo tragiškai nesėkmingas. Išgirdęs jaunojo Ch. Bučinskio tartį režisierius išmetė jį iš studijos su temperamentinga tirada: „Tu nemokša! Tu niekada, niekada nebūsi aktorius!“ Jo tartis tikrai nebuvo tobula. Šeimoje kalbėta lietuviškai, angliškai pramoko tik pradėjęs lankyti mokyklą.

Tačiau piktas režisierius jaunojo Charleso nesustabdė, jis vis dėlto tapo aktoriumi. Vaidino iš pradžių charakteringus vaidmenis – žydus, meksikiečius, indėnus, rusus, kalinius, mafijos atstovus. Tam padėjo totoriški skruostikauliai, kiek įkypos akys ir nelemtoji tartis. Vaidmenų vis daugėjo. Mes tarybiniais laikais matėme Ch. Bronsoną filme „Šaunioji septyniukė“, o pastaruoju laiku daugelyje filmų-vesternų, rodytų per Lietuvos televiziją. Kieto vyruko įvaizdis vertė keisti pavardę. Bučinskis tapo Bronsonu.



Nuo 1968 metų jis išgarsėjo, iš pradžių Europoje vaidindamas su Alenu Delonu. Čia jis buvo lyginamas su Žanu Belmondu, Yvu Montanu. Nuo 1974 metų susilaukė šlovės ir Holivude.

Nuotraukose: Charlesas Bronsonas (K. Bučinskis) 1943 m. gyvenime ir 1994 m. filme „Mirties troškimas“. Ar nepanašus į mūsų totorių?

„LT“ informacija

Amerikiečių aktoriaus Charleso Bronsono (Karolio Bučinskio) (1921–2003) tėvas prieš Pirmąjį pasaulinį karą bėgo nuo caro armijos į Ameriką. Tai buvo tvirtai surestas vyras nuo Druskininkų su totoriško kraujo priemaišomis. JAV būsimojo Bronsono tėvas vedė lietuvaite Mariją Valinskaitę, su kuria turėjo daug vaikų. Charlesas buvo devintas iš eilės vaikas šeimoje.

Lietuvių totoriai

Leidžiamas nuo 1995 m. sausio mėn.

ISSN 1822–2072

Adresas:

R. Kalantos g. 10–17,
LT–52498 Kaunas

El. paštas: jonridz@ktu.lt

Autorių ir redakcijos nuomonės gali nesutapti.

Steigėjai: Romualdas Makaveckas, Galimas Sitdykovas, Adas Jakubauskas

Leidėjas: Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga

Vyriausiasis redaktorius: Galimas Sitdykovas

☎ (8 37) 76 08 16,
el. p. g.sitdykov@ubig.lt

Redaktorius:

Adas Jakubauskas

☎ 8 682 72 328

Atsakingasis sekretorius:

Jonas Ridzvanavičius

☎ (8 37) 73 68 02

Lietuvių kalbos redaktorė:

Jūratė Čirūnaitė

☎ (8 37) 22 73 26

Tikėjimo klausimai:

Romas Jakubauskas

☎ 8 674 17 710

Kultūros paveldas:

Galina Miškinienė

☎ 8 615 10 166

Vertėjai:

Ernestas Jakubauskas

☎ 8 618 28 986

Tatjana Čachorovska

☎ 8 680 76 115

Spausdino: KTU spaustuvė, užsakymo Nr. 185. Tiražas – 800 egz.